

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2020 30 stp
Fakultet for landskap og samfunn

Vaterlandsparken som arena for midlertidighet

Bruken av midlertidige tiltak som virkemiddel i et
omstridt byrom

María Magnúsdóttir
By- og regionplanlegging

Forord

Jeg vil først rette en stor takk til min veileder Gro Sandkjær Hanssen for å alltid være så engasjert og positiv gjennom timesvis av strukturering, gode samtaler, grundige tilbakemeldinger, og støtte når jeg trengte det. Din kunnskap har gitt meg ny innsikt i de sosiale og demokratiske sidene ved offentlige rom, og jeg har lært mye. Jeg vil takke min familie for støtten og hjelpen jeg har fått i form av gode diskusjoner, regelmessige måltider under den mest hektiske perioden og kreativ innslag. Una, min kjære lillesøster, takk for tålmodigheten og en stadig strøm av småkaker. Takk til Christoffer for støtten, gode pauser, og klemmer. Og Silja, takk for at du trosset ruskeværet og kulden for å ta bilder for meg.

Sist men ikke minst vil jeg takke mine informanter for å gi meg innsyn i deres erfaringer med prosjektene og gode punkter til oppgaven, takk for at dere lånte meg litt av tiden deres selv i en tid der få av oss har overskudd.

Sammendrag

Med byer som stadig blir tettere, øker viktigheten av å ha tilgang på gode offentlige byrom. Rask byvekst gir behov for fleksible løsninger, og det siste tiåret har midlertidighet som virkemiddel fått mye oppmerksomhet. Tidligere ble midlertidige tiltak gjerne sett på noe som oppstod nærmest tilfeldig, nå brukes det som målrettede tiltak, for å oppnå en ønsket effekt. Men hvordan påvirker midlertidige tiltak bruken av et byrom?

I Vaterlandsparken, et beryktet byrom preget av narkotikaomsetning og bruk, klemt inne mellom Oslo Plaza, Oslo spektrum, og Nylandsbrua, har det de siste årene vært gjennomført flere midlertidige tiltak. I denne oppgaven analyseres tre midlertidige prosjekter utført i Vaterlandsparken. Formålet med oppgaven er å se på bruken av midlertidighet som virkemiddel i et omstridt byrom, og å se hvilken påvirkning midlertidige prosjekter utført i Vaterlandsparken hadde på avvikende atferd og inkludering/ekskludering. I hvilken grad og på hvilke måter har prosjektene invitert til medvirkning? Og har tiltakene ført til at Vaterlandsparken har blitt et bedre byrom? Hvem var målgruppene, og kan midlertidighet bidra til inkludering? Dette er spørsmål oppgaven forsøker å besvare.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Innledning	4
Vaterland og Vaterlandsparken	6
Metode	13
Teoretisk rammeverk	16
Vaterlandsparken som byrom	32
Casestudier relatert til Vaterland	39
Drøfting	75
Konklusjon	86

Innledning

Vaterlandsparken er et unikt byrom. Det er ikke mange andre byrom her i landet som er like omstridt, og vi kan lære av erfaringene fra dette rommet. Vaterlandsparken er en park som ligger rett ved Oslo bussterminal langs Akerselva på Vaterland i Oslo, og knytter sammen Oslo sentrum og Grønland. Dette er et byrom som domineres av synlige konflikter mellom brukergrupper, og som er preget av avvikende atferd. Korona-pandemien setter lys på hvordan det går med de mest vanskeligstilte av oss i vanskelige tider. Siden alt er stengt er det redusert kapasitet på sovesaler, og matutdeling og mange andre av tilbudene som har holdt disse gruppene gående sliter med å finne alternative måter å nå frem på. Tilgang til oppholdsrom, aktiviteter, og muligheten til å sosialisere er en luksus som noen marginaliserte grupper nærmest kun får gjennom offentlige rom. Viktigheten av tilgang til gode, og endringsdyktige, offentlige rom øker ettersom byene fortettes ytterligere, og byrommene må kunne møte flere behov fra flere brukere.

For å kunne oppfylle byens stadig endrede behov trengs det raskere tilnærminger enn tradisjonell planlegging legger opp til. Når det først ble skrevet om temporære byrom så var dette sett på som noe som oppsto spontant eller som en reaksjon til den funksjonalistiske byplanleggings byrom. Midlertidighet som virkemiddel har fått mye oppmerksomhet det siste tiåret ettersom fortetting og rask byvekst gir et behov for fleksible løsninger i offentlige rom.

Oppgavens formål er å se på effekten av midlertidige prosjekter i byutvikling, mer spesifikt:
Hovedproblemstilling: *Hvilken påvirkning hadde midlertidige prosjekter utført i et omstridt offentlig rom, Vaterlandsparken, på avvikende atferd og inkludering/ekskludering?*

For å svare på denne problemstillingen vil jeg se nærmere på:

Hva var konfliktene/problemene de ville løse?

Hvem var målgruppen i disse prosjektene?

Hvem ble inkludert i medvirkningsprosessen og hva slags medvirkning ble benyttet?

Hva var resultatene og var det noen uventede effekter?

Kan midlertidige tiltak fremme inkludering av grupper som ikke var inkludert som målgruppe når rommet først ble designet?

Jeg vil begynne med å med å introdusere Vaterland og Vaterlandsparken, med litt historikk, og kontekst. Videre vil jeg presentere metodene jeg har anvendt, før gjennomgang av teoretisk rammeverk. Så vil jeg analysere Vaterlandsparken som byrom, uten midlertidige tiltak, før et komparative casestudie av de utvalgte midlertidige prosjektene. Jeg vil analysere dataene jeg har samlet for hvert case ved bruk av teorien, og analyseverktøyene presentert i teoridelen, og de tre første underproblemstillingene, for så å drøfte dem opp mot hverandre og ta for meg den siste underproblemstillingen og ende med en inngående drøfting av hovedproblemstillingen før det til slutt konkluderes.

Vaterland og Vaterlandsparken

Historisk kontekst

Figur 1 og 2: Historisk flyfoto 1937 og 2020, Vaterland. Norkart AS, 1881.no. Vaterlandsparken er markert i stiplet linje.

Det vi i dag kjenner som Vaterland oppsto gjennom oppfylling av Bjørvika mellom 1600- og 1700-tallet, og har historisk vært et omstridt område. Før Vaterland ble en del av Christiania by besto kjernen av bygg med dårlig standard rettet mot fattige og arbeidere, mens utkanten av strøket hadde en litt høyere standard, med hager og småhus bebodd av kjøpmenn og håndverkere (Vaterland, u.å.). Etter innlemmelsen i byen forfalt strøket enda mer til fordel for mer næring og bebyggelse rettet mot tilreisende og fattige, og området ble

kjent for bordellvirksomhet og billige skjenkesteder frem til slutten av 1800-tallet (Bergkvist, 2020). Saneringen på 1800-tallet ryddet Vaterland fri for å gjøre plass for industribygg og leiegårder for arbeidere, dette forsterket det voksende skillet mellom østkant og vestkant som

fortsatt preger Oslo by. Det er i dag vanskelig å gjenkjenne det historiske Vaterland på grunn av omfattende sanering, endring av gateløp, og t-banoutbyggingen. Selv om det ikke er tydelige historiske gateløp å finne i Vaterland kan man fortsatt se rester av bebyggelsen spredt rundt, i bakgården til Teddys softbar kan man for eksempel se deler av en bondehandelsgård. Der Vaterlandsparken ligger i dag sto tidligere byens første småkirke, Vaterland småkirke (Vaterland, u.å.).

Det at Vaterland historisk sett har vært preget av forfall kommer av mange kumulative årsaker, men i bunnen av disse ligger usikkerhet og prioritering. Det har vært et område med en usikker skjebne gang på gang, som ikke har blitt prioritert i byens planlegging og derfor ikke blir sett på som verdt å vedlikeholde eller investere i (Melvold, 1978). Dette har ført til at Vaterland har blitt revet til grunnen og bygget opp på nytt gjentatte ganger uten at området har blitt sett i sammenheng med omgivelsene og sin funksjon for bykjernen.

I 1994 ble Vaterlandsparken åpnet på den sentrale tomten som siden tidlig 80-tallet egentlig hadde vært regulert til oppføringen av en moské og derfor ble omtalt som “moskétomta”. Parken ble planlagt av A. Haukeland arkitekter og 13.3 arkitekter og den sirkulære møteplassen i midten av parken var inspirert av de originale planene for tomten, da moskéer skal være en del av en større sirkel der midten er Ka’ba (Ersdal, 2014, s. 23). Parken ligger inntil Akerselva og er et bindeledd mellom flere knutepunkt i sentrum og Grønland. Dette medfører en god del trafikk, både av myke og harde trafikanter, gjennom og rundt parken.

Befolkning i dag

Vaterlandsparken ligger i et område med hovedsakelig kontorer og annen næringsvirksomhet. Parken grenser til Grønland, og beboerne der kan anses å være de som sogner til parken. Det er litt over 10 000 som bor i Grønlandsområdet, befolkningen og sammensetningen er både mangfoldig og flerkulturell. Området preges av stor gjennomtrekk blant de som bor der, og én av tre flytter årlig. Rundt 75% av unge under 16 år er av utenlandsk opprinnelse, og det er også her vi finner den høyeste andelen barn i Oslo (Brattbakk mfl., 2017, s. ix). Flere vokser

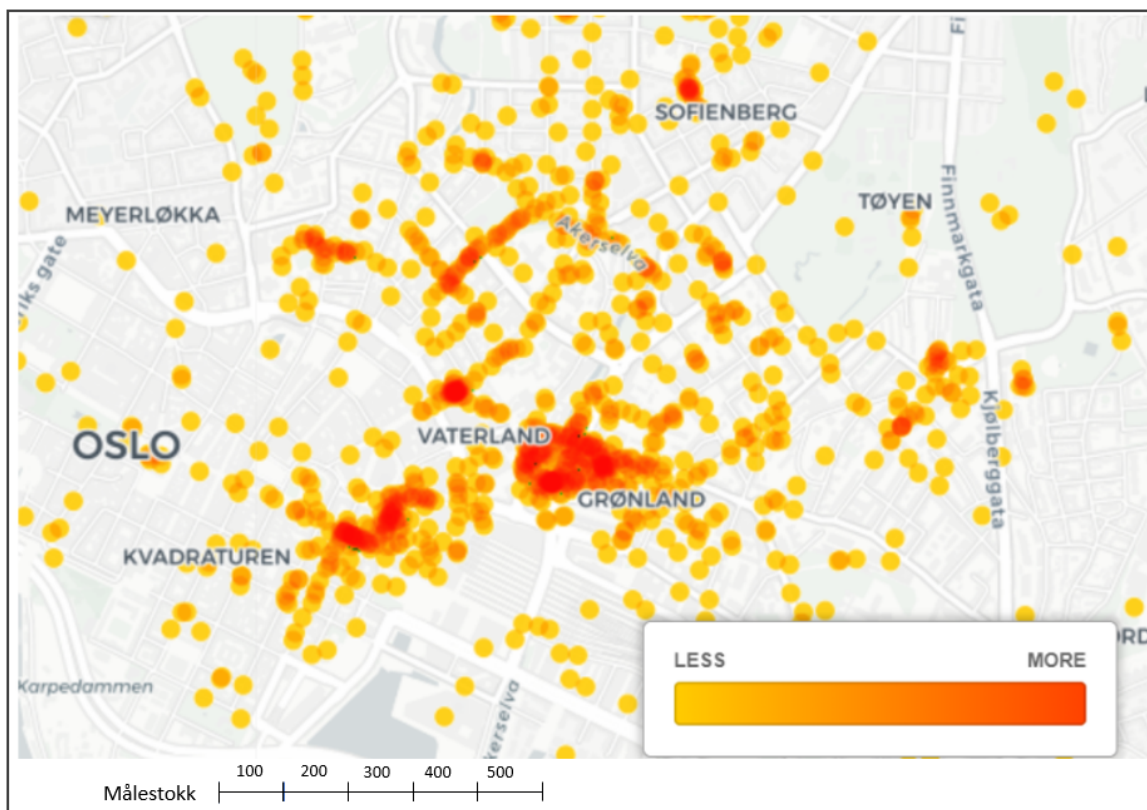
opp i lavinntektsfamilier, og bor trangt. Området har derfor store levekårs- og integreringsutfordringer.

Bydelen har også høy andel av førstegenerasjonsinnvandrere, og kan sies å fungere som ankomstområde for folk med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn. Halvparten av innbyggerne er av utenlandsk opprinnelse (Brattbakk mfl., 2017, s. ix). Foreldre med ungdom påpeker at det er mangel på sosiale arenaer for ungdom, noe som resulterer i at de som har råd, flytter. De som er igjen er barnefamilier med lav sysselsetting, vedvarende lav inntekt med trange boforhold (Brattbakk mfl., 2017, s. xi). Dette resulterer ofte i at ungdommene leter ut for å finne steder å sosialisere seg og for å skaffe inntekt.

Parkens omdømme, et marginalet byrom

Den nedre delen av Akerselven har i mange år tiltrukket seg brukere fra marginale kulturer, og blant Vaterlandsparkens faste brukere i dag er rusmisbrukere og andre fra marginale kulturer overrepresentert. Dette er historisk forankret da Vaterland var kjent som et område for tilreisende og lyssky virksomhet. Parken har i nyere tid blant annet blitt kalt et “avvikler- og rusmisbruckerparadis” (Ersdal, 2014, s. 23), og “Oslos farligste sted” (Bratseth og Gallis, 2015, s. 1), og disse navnene har kommet relativt fortjent da nyhetsartiklene om parken har vært dominert av overskrifter om masseslagsmål, voldtekter og dopsalg. På grunn av dette omdømmet har det vært satt i gang flere tiltak for å aktivisere parken og redusere negativ oppførsel i parken.

I 2013 la Aftenposten ut et interaktivt kart over Oslo der lesere kunne trykke på et punkt i Oslo der de følte seg utrygge og skrive hvorfor de opplevde dette stedet som utrygt (Mellingsæter og Buan, 2013). Når dette kartet så ble lukket og artikkelen gitt ut, utmerket Vaterlandsparken og området rundt seg som det området med flest stemmer konsentrert rundt seg (se figur 3).

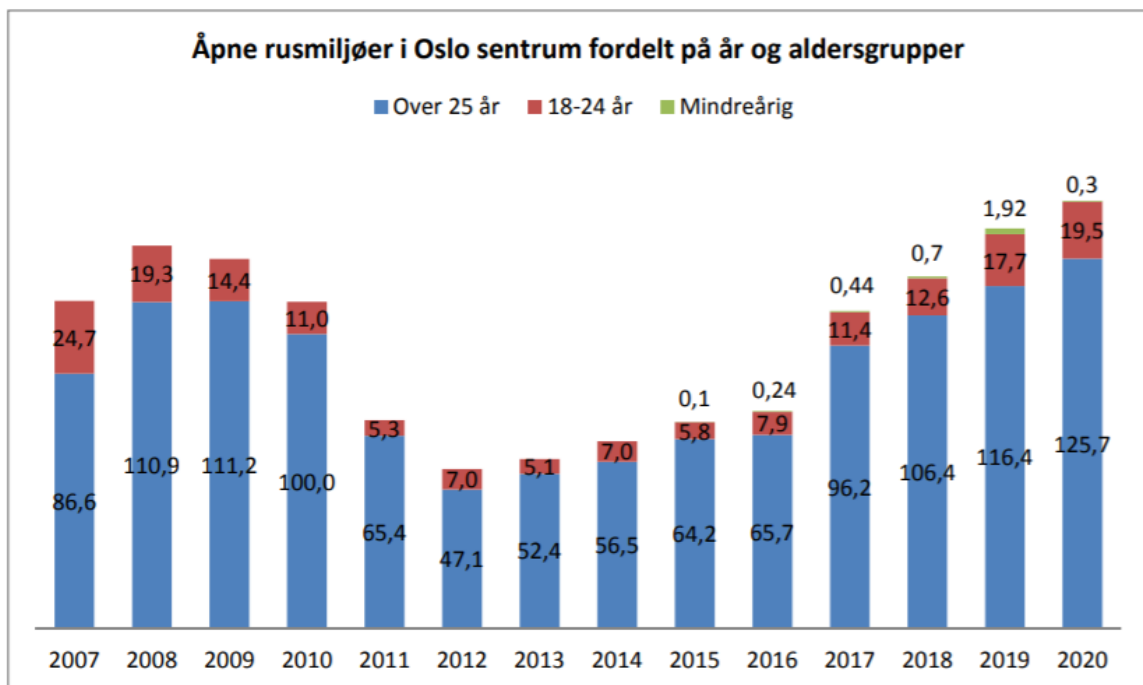

Figur 3: “Her føler folk seg utrygge”, kart fra Aftenposten (Mellingsæter og Buan, 2013).

Blant bydelene er andelen som er fornøyde med tryggheten lavest i Bydel Gamle Oslo, både på dagtid og kveldstid (Oslo kommunes publikumsundersøkelse, 2014, i Brattbakk mfl., 2017, s. 121).

Vaterlandsparken og området langs med elva har vært tilholdssted *subkulturer* knyttet salg og bruk av rusmidler blant unge brukere siden 1960. Subkultur defineres er som en tydelig avvikende kultur som befinner seg innenfor en annen, større kultur. De har ofte egne tilholdssted, atferd og identitet (Schiefløe, 2011, s. 523). I starten var det mer sniffing av løsemidler men i 1990 ble miljøet mer flerkulturelt med salg og bruk av cannabis. Den siste tiden er miljøet blitt tøffere pga påvirkning fra selgere som før har vært i England, og har tatt med seg det tøffe gatemiljøet derfra. I dag betegnes det som et miljø med noe samhold, men med mer aggressiv tone i helgene når flere i miljøet ruser seg mer. Slike subkulturer Aktører

fra Riverside ungdomsklubb uttaler at volden som utøves er mer innad i miljøet (Hollerud, 2017, s.13). Uteseksjonen i Oslo teller antall personer i rusmiljøet i områdene Storgata/Brugata, Vaterland, Akerselva (nedre) og Urtegata årlig. Tellingene foregår i juni, juli og august mellom klokken 14 og 15, og på kveldstid mellom klokken 20 og 21. Dette er for å ha oversikt over sammensetning og endringer i miljøet for å kunne sette inn riktige tiltak. Rusmiljøene i disse områdene er ikke like og fremstår ikke som et samlet miljø. De tunge rusbrukerne oppholder seg hovedsaklig i Storgata/Brugata og Urtegata, mens de unge under 25 oppholder seg i områdene rundt Akerselva og Vaterland. Der selger de spesielt cannabis og sosialiserer (Uteseksjonen, 2020, s. 4).

Figur 4: Samlet tall for telling gjennomført Storgata/Brugata, Vaterland, Akerselva (2007-2020) med sentrum (2007-2015) og Urtegata (2017-2020). Tabell fra: (Uteseksjonen, 2020, s. 12).

I 2017 og 2019 ser man at det har vært markant økning i unge norske menn med etnisk minoritetsbakgrunn i rusmiljøet i Oslo sentrum. Disse fremstår ikke som intensive brukere av tunge rusmidler, men er der hovedsaklig for å selge og sosialisere. Mindreårige, under 18 år,

økte i 2016 og 2019, men i 2020 er det registrert færre. Disse antas å være ungdommer som rømmer fra barnevernsinstitusjoner fra bydeler i Oslo og fra andre byer. Tendens fra tellingen i 2020 er at man ser økning i antall unge voksne, hovedsakelig menn, under 25 år, spesielt på kveldstid (Uteseksjonen, 2020, s. 12-13).

Bakgrunnen for økningen, sier Børge Erdal i en artikkel fra Aftenposten, er mindre tilstedeværelse av politi ute (Olsen og Tveter, 2020). I 2011 sank antall personer i rusmiljøet i sentrum pga av Sentrumssatsingen, som innebar økt nærvær av politiet. Rusmiljøet holdt seg da noenlunde stabilt fra 2011 til 2016, da det økte, likt som i 2019. Økningen i 2016 kan være et resultat av at NAV i 2016 endret ordningen for arbeidsrettet tiltak. Før kunne ungdom ned til 16 år søke om tiltakspenger, men dette ble endret til 18 år. Begrunnelsen var at dette skulle hindre dem i å slutte på videregående skole. Det viser seg at de som tidligere fikk støtten var mindreårig som enten nylig hadde kommet til Norge, og/eller ungdom som ikke hadde nok norskkunnskaper, og derfor ikke kunne gå på videregående skole. Disse hadde heller ikke mulighet til å få seg jobb, og oppsøkte derfor miljøet for å tjene penger på dopsalg (Hollerud, 2017, s. 18).

Planer med betydning for parken

Området rundt Vaterland har lenge vært diskutert i forbindelse med transformasjon. I dag bærer det hovedsakelig preg av bygninger som ikke henvender seg mye til byrommene. Galleri Oslo, med steril fasade, og Nylandsbrua, etterlater ikke positive inntrykk. Oslo Plaza og Oslo Spektrum har heller ikke publikumsrettede fasader ut mot Vaterland. I den siste tiden har både Oslo Plaza og Spektrum lagt ut nye planer om ombygging og det er igangsatt flere prosjekter i området både i offentlig og privat regi. På Plan og bygningsetatens saksinnsyn kan man lese at Oslo Plaza ønsker å utvide kapasiteten ved å legge til 10 ekstra etasjer til bygget som er nærmest Vaterlandsparken. Bygget er i dag 4 etasjer og vil da bli 14 etasjer. Oslo spektrum har også planer om å utvide med kontorplass, kongressenter og flerbrukshall, men det er splid om høyden på bygget, mellom kommunen, som foreslår max 90 meter, og Spektrum som mener de trenger 116,4 meter. I Lilletorget 1, langs vestsiden av parken,

planlegges også et nytt høyhus med kontorplasser og boliger som erstatter eksisterende bygning. De legger til rette for en utvikling med publikumsrettet virksomheter i første etasje. I planene foreligger det flere alternativer der høyde på bygningene varierer fra 68 til 107 meter, med skråtak.

Metode

Den opprinnelige planen var at hovedmetoden for oppgaven skulle være intervju, med dokumentstudie og ikke-deltagende observasjon fra i sommer for å støtte opp under funnene fra intervjuene. Det var lagt opp til minst syv intervjuer med syv forskjellige informanter tilknyttet prosjekter utført i Vaterlandsparken, eller tilknyttet selve parken gjennom etater og frivillige organisasjoner. På grunn av at Covid-19 har satt mange i en vanskelig situasjon ble dette ikke mulig å gjennomføre, siden de fleste av mulige informanter enten var utilgjengelige eller ikke ønsket å bli intervjuet i denne perioden. Noen av de som ble kontaktet sendte derimot rapporter de mente kunne hjelpe i analysen av prosjektene. Covid-19 situasjonen gjorde det også vanskelig å ha omfattende observasjon av parken gjennom sommeren, fordi jeg var skeptisk til å ta turen til en park i hovedstaden der mange strømmer gjennom. Metoden måtte derfor tilpasses, og oppgaven vil hovedsakelig basere seg på dokumentstudie og komparativ analyse av de enkelte prosjektene. Dette vil jeg støtte opp under med to verdifulle intervjuer, ett med en informant fra prosjektet Trestykker 2020 og ett med en informant fra Bymiljøetaten, i tillegg til bildemateriale og observasjon fra Sommer på Vaterland-prosjektet.

Kvalitativ metode

For å se på de midlertidige prosjektene i Vaterland ønsket jeg å ta utgangspunkt i menneskers opplevelse og erfaringer med tiltakene og valgte å tilnærme meg dem med en kvalitativ metode. Kvalitativ metode blir ofte brukt i sosiologiske analyser hvor det legges vekt på sosiale prosesser, atferd og sosial situasjoner. Det er en metode hvor man bruker dokumentanalyse, samtaler, dybdeintervjuer og observasjoner fra stedet. Ut fra det produseres det data i form av utsagn og beretninger, som notater eller lydopptak. Disse kategoriseres og settes i en viss struktur for å se sammenheng, likheter eller avvik. Funnene samles opp og drøftes ut fra en eller flere teorier og logik. En kvalitativ metode vil sjelden gi svar som det kan settes to streker under (Schieffloe, 2011, s. 49, 98,105).

Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er en dokumentstudie der man samler inn, behandler, og tolker sekundærdata fra et tema eller prosjekt. Dataene blir tematisk gjennomgått og analysert i forhold til et forskningsspørsmål eller en problemstilling, for å finne relevant informasjon om de forholdene som studien søker å belyse. Dette er en metode som ofte blir brukt når primærkilden ikke er tilgjengelig.

Kvalitative, delvis strukturerte intervju

Intervjuformen som ble brukt var et kvalitativt intervju. Intervjuet var delvis strukturert for å invitere informanten til å utbrodere, og for gi en frihet til å plukke opp interessante punkter som dukket opp underveis. Intervjuguiden ble tilpasset hvert intervjuobjekt med spørsmål knyttet til de relevante prosjektene, Vaterlandsparken, og problemstillingene for denne oppgaven. Jeg forsøkte å holde spørsmålene minst mulig ledende for å unngå *intervjuereffekten* der intervjuobjektet forsøker å svare slik de tror intervjueren ønsker. Jeg kan ikke utelukke at min interesse for enkelte tema til en viss grad kan ha farget intervjuobjektene.

Ikke-deltagende observasjon

I løpet av sommeren 2020 besøkte jeg parken flere ganger for å observere. Fra disse besøkene har jeg bildemateriale fra tre forskjellige dager, to hverdager og en helgedag. Datagrunnlaget mitt er derfor større for Sommer på Vaterland 2020. Jeg fikk dessverre ikke med meg noen av de planlagte arrangementene som Sommer på Vaterland satte opp for å trekke nye brukergrupper. I følge Åndsverkloven er det lov å publisere bilder fra offentlige rom, også uten samtykke fra personer som er avbildet, “når avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet” (Åndsverksloven, 2018, § 104). Jeg valgte derfor å ikke ta bilder med personer i hovedfokus, med mindre de var en viss distanse unna. I tillegg ville jeg sløre ansiktene til personer som jeg mener er for nærme.

Komparative casestudier

Et casestudie er studie av en enhet eller et prosjekt for å få inngående kunnskap (Schiefløe, 2011, s. 91). Komparativ casestudie er en form for studie der man tar for seg flere enheter eller prosjekter, for å studere dem grundig opp mot hverandre. Disse prosjektene blir studert hver for seg for så å bli systematisk sammenliknet. Formålet med en slik studie er å få forståelse og inngående kunnskap for å utvikle teori eller hypotese.

Etikk

I forkant av intervjuene signerte både jeg og informantene en kontrakt om samtykke som ga meg rett til å behandle deres informasjon, i dette tilfellet inkludert lydopptak, frem til oppgavens godkjenning, og å bruke deres ord i selve oppgaven. Kontrakten gir informantene anledning til å trekke tilbake samtykke. Jeg valgte å holde intervjuene anonyme utenom deres tilhørighet til en gitt etat eller prosjekt for å gi dem mulighet til å svare friere. Det var viktigere å få fram informantenes opplevelser og erfaringer fra prosjektene, noe som kan være lettere for intervjuobjektene hvis de er anonyme. Under mine observasjoner og registreringer passet jeg på å ikke ta bilder som kunne identifisere personer som ikke ønsket det, uten samtykke.

Teoretisk rammeverk

Retten til byen

Det er stor enighet blant moderne planteoretikere om at “gode offentlige rom i prinsippet er rettferdige rom (Harvey 1973, Mitchell 2003, Fainstein 2010, i Hanssen, Hofstad og Saglie, 2015, s. 198). Henri Lefebvres berømte “Retten til Byen”-konsept har to hovedpunkter. Det første er at alle innbyggere av en by burde være garantert tilgang til bruk av godt utformede byrom. Det andre punktet går ut på at denne tilgangen kun kan sikres gjennom at byens innbyggere har muligheten til å påvirke utformingen av byrom gjennom rettferdige demokratiske prosesser (Lefebvre 1991, i Ander, 2017, s. 14), altså at man har muligheten til å medvirke.

Den nyliberalistiske tilnærmingen til byutvikling som har preget bypolitikken har satt “attraktivitet” av byrom, i form av markedsførbarhet, og økonomisk vekst høyere enn innbyggers rett til byen. Dette har ført til en privatisering av offentlig rom som medfører en ekskludering av de ressursvake i bysamfunnet. Offentligheten av et rom har mye å si for ekskludering og inkludering og er ikke kun definert av om rommet er privat eller offentlig eid. Det finnes flere grader av offentlighet der ytterpunktene er offentlig eide rom der alle har tilgang, og private rom der kun tillatte har tilgang. Et rom kan for eksempel omtales som et offentlig rom, men oppleves som semi-privat på grunn av privates påvirkning over rommet som ofte er synlig i form av ekskluderingsmekanismer som for eksempel vektore. Hvem som inkluderes i et rom påvirkes av blant annet hvem som var *målgruppen* under planleggingen, fysisk tilgjengelighet, og ekskluderingsmekanismer som aldersgrenser, kleskoder og betalingsporter. I tillegg kan hvem som bruker rommet til vanlig påvirke om andre brukere føler seg velkomne. Visse målgrupper kan ha motstridende behov og derfor komme i konflikt med hverandre. Det er en av grunnene til at det kan være vanskelig å planlegge for mangfold.

En *målgruppe* defineres her som en gruppe eller kategori av personer som er et mål for en handling eller undersøkelse. De fleste tiltak og planer arbeider gjerne med en viss målgruppe i tankene. Denne målgruppen består av de brukerne som ønskes i rommet eller som tiltak er rettet mot. En målgruppe kan være så snever eller bred som er hensiktsmessig og kan være delt inn etter all slags ulike faktorer, der de vanligste er sosiodemografiske eller geografiske variabler.

I noen tilfeller blir det brukt mer direkte metoder for å ekskludere visse brukere som faller utenfor målgruppen. Det kan være i form av fiendtlig arkitektur der for eksempel benker kan bli utformet slik at de ikke egner seg til å sove på, det kan være overvåking i form av kamera eller vektere, eller krav fra forretninger eller politikere om at uønskede, *marginaliserte grupper* som tiggere og rusmissbrukere må fordrives fra et område. Slike tiltak kan gjøre det mindre attraktivt for andre mer ønskede grupper også. (Hanssen, Hofstad & Saglie, 2015, s.197). *Marginaliserte grupper* er grupper som er underordnet eller utgjør mindretall, og som er på randen av å være utstøtt fra samfunnet. Det er ofte individer med annen etnisk bakgrunn enn majoriteten i området (Schieffloe, 2011, s. 552).

Medvirkningsteori

Jeg har valgt å se nærmere på *medvirkning* i de midlertidige prosjektene utført i Vaterlandsparken fordi typen medvirkning kan si noe om hvem og hva som prioriteres. I et såpass omstridt rom som Vaterlandsparken der det er en konstant konflikt mellom ulike brukergrupper og andre aktører i området, kreves det mye for å balansere de ulike interessene. Medvirkningsprosessen er et av de viktigste virkemidlene for å oppnå en slik balanse. Medvirkning forstås i denne oppgaven ut fra Hanssen et al's definisjon som "enkelpersoners og gruppers rett til å kunne delta i og påvirke beslutningsprosesser (se Wøhni 2007, i Hanssen, Hofstad & Saglie 2015, s.107).

Hvis vi skal se på hvorfor medvirkning er ønskelig er det først nødvendig å forstå *Medvirkningens idélandskap*. Medvirkningens idélandskap baserer seg på forskjellige måter

man kan forstå byen på. Teorier om byen fokuserer gjerne på det bygde og strukturene, byen som *urbs*, på bysamfunnet og det levde, byen som *civitas*, eller på de demokratiske systemer og medborgerrollen, byen som *polis/demos* (Hanssen, 2021, i Schreiner, 2021). Byens tre sider henger naturlig sammen og en medvirkningsprosess bør speile dette for å kunne bidra til merverdi.

I lys av teoriene om byen som *urbs* er medvirkning et nødvendig verktøy for å vite hva ved det fysiske, i en gitt kontekst, som må til for å bedre det sosiale. I Hanssens kapittel i Forankring fryder (2021) forklares det at arkitektene og tjenstedesignere begrunner medvirkningsbehovet med at de ønsker “unik kunnskap om innbyggernes behov, preferanser, stedsforståelse og stedstilhørighet” (Hanssen, 2021, i Schreiner, 2021) som vil hjelpe dem med å tilpasse løsningen.

Fordi det i byutvikling og planlegging er et behov for visse typer ekspertkunnskap har det vært en historisk tendens til utvikling basert på generaliserte løsninger løsrevne fra selve stedet og befolkningen. Innen nyere planteori og praksis har det vært et mye større fokus på at det, for å få bedre resultater, er nødvendig å ta med i betraktning det opplevde livet knyttet til stedet, byens *civitas*. Byen som *civitas* handler om teoriene rundt bysamfunnet, og det levde, der lagene av fellesskap, ulike synsvinkler, og sosiale systemer undersøkes for å forstå bysamfunnets kompleksitet og utfordringer (Hanssen, 2021, i Schreiner, 2021). Kunnskap om et bysamfunn er gjerne tidssensitivt ettersom det er i konstant endring, og medvirkning er derfor en viktig verktøy for å samle tidsriktig informasjon.

Teorier som bygger på byen som *polis/demos* legger vekt på at byen er et demokratisk fellesskap, *demos*, bestående av demokratiske systemer, *polis*. De ser på hvordan representativt og direkte demokrati henger sammen. Målet er her å forstå hvordan man kan forsterke medborgerrollen, og innbyggernes mulighet til å påvirke og medvirke (Hanssen, 2021, i Schreiner, 2021). Hvem er myndige og har rett til å delta er et viktig tema. For eksempel kan fellesskapsbygging i bysamfunnsperspektivet, *civitas*, være et argument for å

spørre mange grupper, mens for polis/demos perspektivet kan dette gjøre at en gruppe føler seg umyndiggjort.

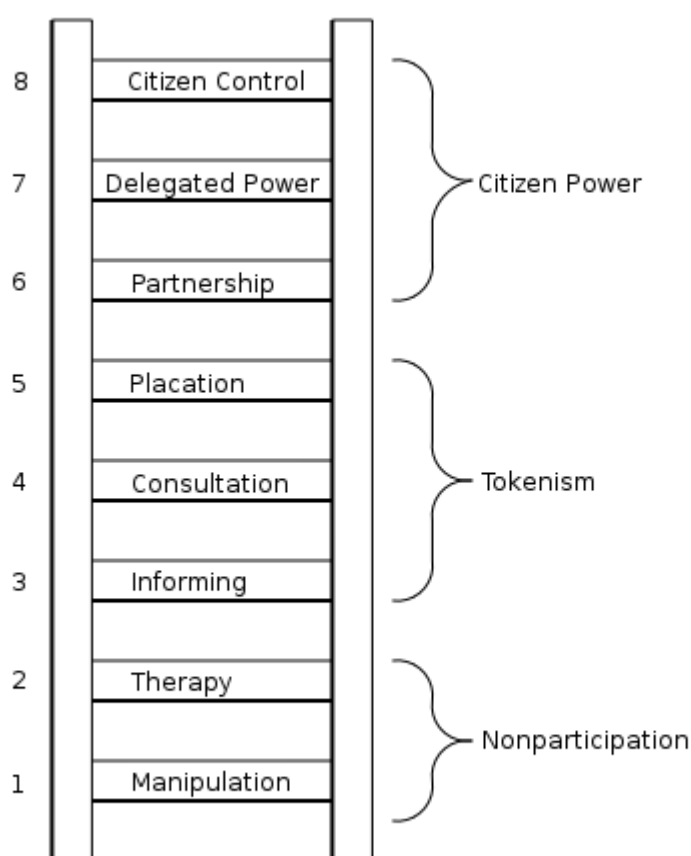
Bysamfunn er som nevnt satt sammen av mange lag av fellesskap, og en brukers behov og atferd i et byrom varierer utfra hvilket fellesskap det er snakk om. Bysamfunnet sorteres her inn i fire hovedlag av fellesskap der *byfellesskapet* er det øverste laget, etterfulgt av *bydelsfellesskap*, *nabolag*, og *naboskap*. Byfellesskapet rommer alle innbyggerne og fellesskap tilhørende den byen. Det kan ikke forventes at tilfeldig valgte medlemmer av et byfellesskap har et forhold til hverandre, og eierskaps- og tilhørighetsfølelsen blant medlemmer er knyttet til spesifikke byrom heller enn alle byens rom. Det oppleves derfor ofte en ansvarsfraskrivelse fra brukere ovenfor byrom innenfor dette laget. Et bydelsfellesskap omfatter en bydel og rommer byrom og alle fellesskapene innen denne bydelen. Det kan ikke forventes at medlemmer av dette laget gjenkjenner hverandre her heller, men det er større sjanse for at medlemmer er del av samme, mer nære, fellesskap. I dette laget kan man finne en sterkere tilhørighetsfølelse, men det er nok en lav grad av eierskapsfølelse. Nabolagsfellesskapet er geografisk forankret til et nabolag og rommer innbyggere og faste brukergrupper i nabolaget. Medlemmer av dette fellesskapet gjenkjenner gjerne hverandre på gata og det er mulighet for stor grad av både tilhørighet- og eierskapsfølelse over byrom innenfor nabolaget. Brukere bryr seg mer om hva som skjer med og i byrom innenfor dette laget. Naboskapslaget er det fellesskapet man har med sine nære naboer, de man omgås om man vil eller ei. Rom som tilhører dette laget er knyttet til den umiddelbare nærheten som for eksempel delt bakgård eller trappeoppgang. En person er knyttet til fellesskap innenfor alle fire lag. Når vi snakker om et områdes lokalsamfunn snakker vi gjerne om fellesskap knyttet til de to nederste lagene av bysamfunnet, og til tider inkluderes også bydelsfellesskapet.

Arnsteins medvirkningsstige

Som nevnt i definisjonen av begrepet handler medvirkning om at man skal ha mulighet til å “delta i og påvirke beslutningsprosesser” (se Wøhni 2007, i Hanssen, Hofstad & Saglie 2015, s.107), men selv om et prosjekt kan vise til en medvirkningsprosess er det svært varierende

hvor mye deltakernes stemme ble hørt og hvem som fikk delta. Innenfor et felt som byutvikling, der valgene tatt kan påvirke utallige menneskers liv, er det utrolig viktig at det stilles visse krav til medvirkningspraksis. For å kunne vurdere hvorvidt en medvirkningsprosess gir deltakerne reell makt og ikke kun illusjonen av makt er det derfor et behov for sorteringsverktøy som synliggjør forskjellene. Dette tok Sherry Arnstein opp i 1969 da hun publiserte "A Ladder of Citizen Participation". Arnstein la frem en typologi for medvirkning illustrert som en stige med åtte trinn innenfor tre kategorier, der grad av reell medvirkning stiger for hvert trinn opp stigen. Denne stigen har blitt benyttet siden i mange ulike variasjoner. For å evaluere påvirkningskraften og deltagelsesmulighet brukerne får gjennom medvirkningsprosessene brukt i case-prosjektene vil jeg benytte meg av Arnsteins medvirkningsstige.

Arnsteins originale stige avbildet under (figur 5) er delt inn i de tre kategoriene *innbyggermakt*, *symbolsk medvirkning*, og *ikke deltagende medvirkning*. Den nederste kategorien som her kalles "ikke deltagende" består av *manipulasjon* og *terapi* som begge har som mål å få gjennom en plan uten noen vilje til å endre den. Disse trinnene skal gi illusjonen av at det har blitt gjennomført medvirkning (Arnstein, 1969, s. 217). Den midterste kategorien kalles "symbolsk" fordi her er det gjennomført medvirkning der deltakere har mulighet til å bli hørt, men de har ingen reell makt til å få sine ønsker gjennom (Arnstein, 1969, s. 217). Det består av trinnene *informering*, *konsultering* og *beroligende/imøtekommende*. Det prøves her ikke nødvendigvis å omvende dem slik som i første kategori og i det øverste trinnet "imøtekommende" er det også mer mulighet for deltakernes mening å bli hørt. Den øverste kategorien er "innbyggermakt" og her har deltakerne reell makt som stiger for hvert trinn. Trinnene her er *partnerskap*, *delegert makt* og *innbyggerkontroll*. I trinnet "partnerskap" har deltagende innbyggere makt nok til å kunne forhandle seg til kompromiss eller til løsninger som de ønsker, men i de to øverste trinnene er det folket som har mest makt.

Figur 5: Arnstein's Ladder of Citizen Participation (Arnstein, 1969, s. 218)

Tanken bak å illustrere medvirkning i en stige er at jo høyere opp i stigen du kommer jo mer stemme får du, og mer eierskap har du til planene. Har man vært med på prosessen på en måte som gir innflytelse så får man mer eierskapsfølelse. For å få til et godt byrom som møter brukernes behov og blir akseptert er det altså viktig med faktisk medvirkning, der brukerne blir hørt, men hvilken medvirkningstype som burde benyttes er også avhengig av type prosjekt og hvilken fase i prosjektet medvirkningen utøves. I tabellen under vil jeg ta for meg hva slags medvirkningstiltak som gjerne faller under trinnene i Arnsteins medvirkningsstige, i tillegg til trinnets kjennetegn og svakheter.

Type medvirkning	Medvirkningstiltak under denne typen:	Kjennetegn og svakheter:
Innbyggerkontroll	Innbyggere får selv planlegge og bestemme. Dette gjøres i praksis innenfor visse rammer.	Innbyggerne som er involvert har "all" makt. Rammene for innbyggerkontrollen er ofte geografiske. Koster ofte mer og er ineffektivt. Kan skjevt gagne brukergruppene som fikk makten (Arnstein, 1969, s. 223).
Delegert makt	Innbyggere og aktører får være del av planleggingen og gis makt og ansvar over en viss del. Vetomakt i planlegging med makthavergruppe.	Innbyggers godkjennelse trengs, men myndighetene må godkjenne til slutt. Innebærer forhandling fra planleggers side. Innbyggere har størst makt i noen deler av prosessen.
Partnerskap	Planleggingskomite, innspillmøter, mulighet for å sende innspill, samskaping.	Dialog og forhandling vektlegges. Innbyggere tas på alvor, og sees som en viktig del. Hvis planlegger ikke kommer til enighet og overkjører innbyggere kan det føre til misnøye.
Imøtekommende	Innspillmøter, mulighet for å sende innspill, kontaktmulighet løpende.	Mulighet for reell påvirkning, varierer etter planleggers prioritering (Arnstein, 1969, s. 218). Innbyggernes mulighet til å formulere sine prioriteringer og organisere seg for å presse dem gjennom avgjørende.
Konsultering	Spørreundersøkelse, møter med nabolag og aktører	Liten påvirkning, men mulig. Sjelden at innspill blir lagt vekt på, ofte symbolsk.
Informerings	Flygeblader, plakater, sosiale og tradisjonelle medier.	Basisen for at medvirkning er mulig, men ingen reell påvirkning med kun dette. Brukes ofte i sen fase, når endring er for sent.
Terapi	Flere diverse tiltak for å legitimere.	Målet er å omvende innbyggere, så det benyttes flere tiltak. Ingen mulighet for endring.
Manipulering	Ingen tiltak eller få møter.	Kun for å legitimere, lite informasjon, ingen dialog.

Det kan også være nedsider ved å gi brukerne for mye makt. For mye makt i medvirkning kan gjøre at ting går for sakte eller de kan ønske ting som ikke faktisk vil bidra til et bedre byrom. Brukere er ikke alltid enige og siden det er mange forskjellige brukere og hensyn er det ikke nødvendigvis de som roper høyest eller som har mest makt som er de som burde bli hørt. Det har også noe å si hvilken fase medvirkning gjøres i for hvor mye innflytelse som er mulig og hvor hensiktsmessig det er å bruke visse typer medvirkning. Jo senere i planprosessen man involverer jo mindre påvirkningsgrad er realistisk å kunne gi deltagere.

Forholdet mellom det fysiske og det sosiale

Effektivitet, og estetisk og økonomisk attraktivitet, stod sentralt i etterkrigstidens "moderne" urban-design-teorier og modellene for "ideelle byer". De bygget på fortetningsstrategier med funksjonsdelte og homogene offentlige rom. I boken "Byer for mennesker" (2010) av Jan Gehl vises det til et skille mellom tradisjonelle byer, og byer som vokser kraftig i etterkrigstida, slik som New York, Sydney og Tokyo, der en vil finne egne områder for forskjellige funksjoner som forbruk og tidsfordriv. I mer tradisjonelle byer som Melbourne, Venezia eller København er bylivet mer mangfoldig og sammensatt (Gehl, 2010, s. 31). "People do not use city open space just because it is there and because city planners or designers wish they would" (Jacobs, 2000, s. 99-100). Av Jane Jacobs (2000) får etterkrigstidens byplanleggere kritikk for en ukritisk, nærmest fetisjistisk tro på mer "Open Space" (åpen plass) i planleggingen av nye nabolag.

Defensible space

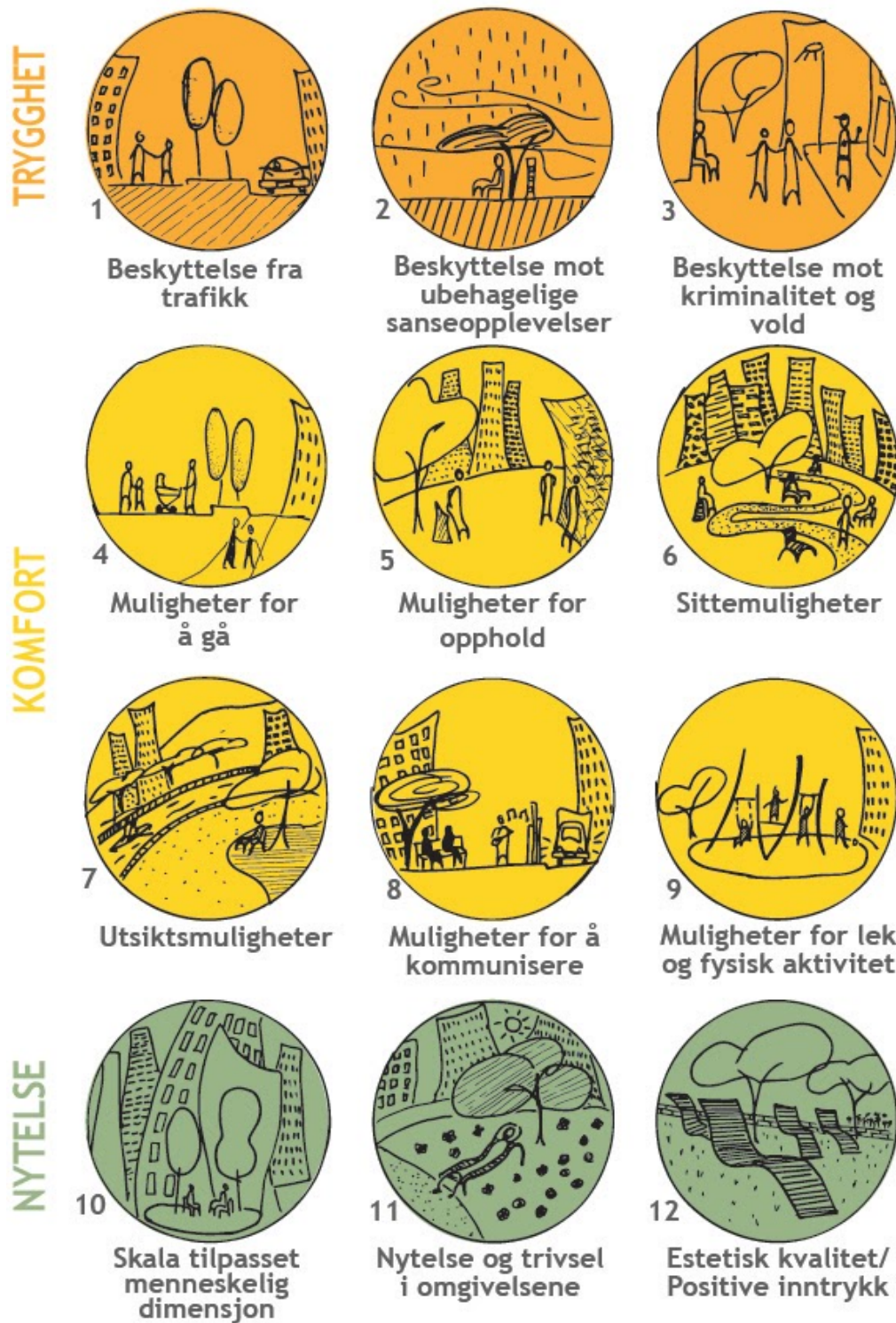
Også Oscar Newman kritiserte Open Space-idealet i sin teori om *Defensible space* fra 1972. Hans teori var at fysiske forhold ved nabolaget måtte utformes på en måte som tilrettelegger for eierskapsfølelse og stedstilhørighet blant innbyggerne. Dette skulle redusere kriminalitet og avvikende atferd i området. *“The more complex and anonymous the housing environment, the more difficult it is for a code of behavior following societal norms to become established among residents”* (Newman 1996, s. 26). I områder der innbyggere ikke følte stedstilhørighet observerte han at det var mer avvikende adferd, og at brukerne ikke tok vare på stedet. Newman mener at folk i mindre grad føler seg berettiget til å kontrollere aktiviteten i et område dess flere andre som har krav på samme område. Dette samsvarer med teorien om bysamfunnets lag av fellesskap, og vil gjøre at aktiviteten i et område går ned, noe som kan føre til at området oppleves som mindre trygt. Newman definerer fem faktorer som må oppfylles for å oppnå Defensible Space. Disse er:

- Fysiske og symbolske avgrensninger som som øker følelsen av eierskap eller "territorialitet" over området
- Byrommet må være oversiktlig, mulig å overvåke, godt belyst, og helst ikke ha tilgangspunkt som er uoversiktlige innefra.
- For at brukerne skal ønske å overvåke og regulere aktiviteten i byrommet må de identifisere seg med det, de må ha en *stedstilhørighet*.
- Byrommet må ha et utseende og omdømme som gjør det attraktivt, og gir en trygghetsfølelse. Variert bruk av farger og materialer er et virkemiddel for å oppnå det (Newman 1996 s. 68).
- For å unngå “intergenerasjonell konflikt”, bør det være forskjellige soner for forskjellige grupper (Newman 1996, s. 68).

Selv om Newman for såvidt støtter funksjonsdeling av offentlige rom, vektlegger han at det må skje i mindre rom enn i etterkrigstidens byplanlegging, som fikk kritikk for sin funksjonsdeling av blant andre Jacobs (2000) og Gehl (2010). En skal ikke trenge å gå langt

for å få oppfylt sine behov. Newman ønsket små nabolag som har alle nødvendige funksjoner. Jo større avstander, desto mindre oversiktlig blir nabolaget, og sannsynligheten for avvikende oppførsel øker, mener han (Newman, 1996, s. 45). I slike små nabolag må noen fra nabolaget få ansvarsroller, slik at de holder øye med det, og kontrollerer andre menneskers oppførsel. De utøver *sosial kontroll*. Sosial kontroll oppstår når personer eller grupper utøver kontroll over andres oppførsel. Det gjennomføres gjennom sosialisering ved bruk av sanksjoner eller ved kontroll av omgivelsene, det kan utøves offisielt da av politiet eller mellom mennesker da betegnes det som uoffisiell kontroll (Schiefloer, 2011, s. 520).

Gehls 12 kriterier for gode byrom

Figur 6: "12 kriterier for byrom", Gehl Architects (2014). Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

For å evaluere Vaterlandsparken som byrom, og hvilken effekt de midlertidige prosjektene i parken har hatt på det byrommet gjennom de fysiske endringene, vil jeg benytte meg av Gehl Architects (2014) kriterier for byrom som en del av min analysemetode. Gehls metode har 12 kriterier for gode byrom sortert etter tre kategorier: trygghet, komfort, og nytelse. Flere av kriteriene innenfor disse kategoriene er naturlig knyttet til kriterier innenfor de andre kategoriene, og et godt byrom kan derfor ikke oppnås ved å ignorere en kategori til fordel for en annen.

Trygghet

Den første kategorien, trygghet, handler både om reell trygghet og om trygghetsfølelse. I et godt byrom skal man kunne oppholde seg og ferdes uten å frykte kriminalitet, trafikk eller ubehagelige sanseintrykk (Gehl Architects, 2014, s. 16). Beskyttelse fra trafikken innebærer å skille myke og harde trafikanter og tilrettelegge for at krysninger der de møtes er trygge. I ubehagelige sansepåvirkninger legger Gehl klimatiske faktorer som vind og vær i tillegg til forurensning og andre forstyrrende faktorer som søppel og støy. Beskyttelse mot kriminalitet og vold handler i større grad om subjektive opplevelser også, da trygghetsfølelse ikke alltid stemmer overens med faktisk fare. Elementer som bidrar til trygghet av byrom er blant annet at byrommet er i bruk, helst med funksjoner som bidrar til aktivitet både på dagtid og om natten, at det er godt belyst, og at det er åpne og aktive fasader rundt rommet. Mye av dette går ut på at jo flere mennesker det er eller jo mer oversiktlig rommet er, jo større er sannsynligheten for at farlige situasjoner blir sett eller stoppet.

Komfort

Den andre kategorien, komfort, handler om at gode byrom "sikrer menneskers mulighet for utfoldelse, og sikrer de grunnleggende behov som å kunne gå, stå og sitte under gode forhold" (Gehl Architects, 2014, s. 16). Under dette ligger kriterier om at byrom må være fleksible for endring i hvordan de brukes, og tilrettelegge for både passiv og aktiv rekreasjon gjennom for eksempel sittemuligheter og muligheter for lek. Et byrom må også gi komfort gjennom

kriteriet Gehl kaller “utsiktsmuligheter”, som bygger på ideen om at mennesker søker til veggene og grensene av et rom for å ha oversikt over rommet og ryggen beskyttet (Gehl Architects, 2014, s. 16). Dette kan også knyttes opp mot kategorien trygghet, men handler mer om at man er mer komfortabel i et rom som er oversiktlig på grunn av en større opplevd trygghet.

Nytelse

Nytelse bygger på at et godt byrom skal ha elementer som kan by på en opplevelse som gir nytelse til brukerne. Dette kan være i form av for eksempel behagelig dimensjoner og forhold, estetisk inntrykk, naturverdier, kvalitet av materialer, og utsikt. Gehl trekker særlig menneskelig skala frem som et viktig kriterie for et godt byrom. Hvordan bygninger og rom er dimensjonert i forhold til menneskene som skal oppholde seg i et rom påvirker hvordan rommet oppleves og dermed hvordan rommet brukes.

Selv om Gehls architects her gir generelle, og tilnærmet objektive, kriterier for hva ved det fysiske som gjør et godt byrom for det sosiale, så er flere av Gehls kriterier basert på faktorer som må justeres etter målgruppe.

Midlertidighet som virkemiddel

For å beskrive midlertidighet som virkemiddel i byutvikling brukes det flere begreper, blant de mest brukte er *temporære byrom/tiltak*, *midlertidighet* og *midlertidige byrom/tiltak*. I denne oppgaven samles disse begrepene i en felles definisjon som “byrom der midlertidig aktivitet og tiltak preger bruken av stedet”. Temporære byrom er nettopp det, temporære. De er ment å være en midlertidig eksistens, en stedfortreder mellom to permanente løsninger (Hausenberg, 2008). Denne midlertidigheten er derimot relativ da tiltakene kan vare alt fra en time til flere år. Midlertidige tiltak implementeres strategisk for å dra interesse og bidra til bruk av et byrom. Dette kan for eksempel være for å trekke brukere inn i nye byrom og bygge opp en stedsidentitet, eller for å endre et etablert byroms bruk eller karakter.

Byen som urbs utvikler seg ikke like fort som byen som civitas. Den fysiske byen utvikler seg ikke like raskt som bysamfunnet på grunn av at det bygde produseres i stor grad etter nøye planlegging, mens bysamfunnet er i konstant dynamisk endring. Bruken av midlertidighet som strategisk virkemiddel har vokst i takt med den hurtige veksten og fortettingen av byer, og er i tråd med den mer kommunikative og kulturbaserte retningen byplanlegging har tatt. Informanten fra Bymiljøetaten kommenterte at “midlertidighet er et fantastisk verktøy også fordi midlertidige tiltak gjør også at man kan få inn medvirkning tidligere”. Informanten mente at midlertidighet er et viktig medvirkningsverktøy for fremtidige planer ettersom man får muligheten til å teste ut hva som fungerer for hvem i et byrom, og man kan prøve å treffe ulike målgrupper.

Planlegging for midlertidige byrom er mindre formelt enn tradisjonell planlegging og dette åpner for mer deltagelse fra forskjellige brukergrupper og kreative aktører (Statsbygg, 2011, s. 9). Denne uformaliteten og bruken av et byrom som “et fullskala laboratorium” (Statsbygg, 2011, s. 5) gir økte muligheter for innovasjon. Midlertidighet bidrar også til dynamiske og fleksible byrom fordi man ikke trenger å la et byrom være i en slags limbo mens man venter på mer “permanente” løsninger. Midlertidighet som verktøy er et tydelig fokus i mange av Oslo kommunes planer, blant annet Handlingsprogram for økt byliv i Oslo sentrum og storsatsningen Bilfritt byliv.

Basert på denne litteraturen vil jeg trekke frem tre punkter som viktigst for at et midlertidig tiltak skal lykkes:

- At prosjektet har klare mål.
- At det trekkes inn riktige aktører og brukergrupper for målet.
- At prosjektet forankres lokalt.

Grep må tilpasses målgruppe, ønsker man mangfold må man se etter grep som åpner for kommunikasjon og samhandling på tvers av alder, kjønn, kultur osv. Ønsker man å aktivere et

byrom gjennom midlertidige tiltak er det viktig å introdusere elementer som inviterer til aktivitet, eller som er interessant å observere. Aktivitet i seg selv er interessant å observere.

Det er noen utfordringer ved planlegging av midlertidige prosjekter som man ikke møter like ofte i tradisjonell planlegging. Det eksisterende legger sterke føringer, og det er sjelden man kan gjøre permanente endringer. Tiltak kan møtes med frykt eller virke fremmedgjørende hvis de ikke blir godt nok forankret, og det er vanskelig med midler på grunn av uvissheten. Det kan også være vanskelig å gjøre omfattende endringer fordi fysiske endringer krever som oftest godkjenning (Statsbygg, 2011). Ifølge Plan- og bygningsloven § 20-1 er man pliktet til å søke om tillatelse til kommunen for å sette opp midlertidige tiltak, men jf § 20-5 og § 1-6 er det flere muligheter rundt dette. Hovedregelen later til å være at det er lettere å unngå søknadsplikt jo kortere varighet og mindre spor tiltaket vil etterlate. Det gir rom for mer spontan midlertidighet, noe som er forenlig med ønsket om å bruke midlertidighet til å kunne komme med raskere tiltak og justeringer til et rom.

Larsen (2007) og Hausenberg (2008) kategoriserte midlertidige aktiviteter og tiltaks påvirkning og sorterte dem inn i respektive syv og seks ulike “metoder for midlertidig anvendelse”, Hausenberg fjernet kategorien *undergravelse* fra Larsens syv. De syv metodene presentert av Larsen illustreres her (figur 7) på en måte som viser forholdene mellom det midlertidige, det som kom før, og det som kommer etter.

Metoder for Midlertidighet

Pioner: Det midlertidige tiltaket er den første aktiviteten der og etablerer hvordan stedet brukes, blir ofte permanent.

Stand in: Det midlertidige tiltaket er mellom permanente løsninger, påvirker ikke fremtidig bruk eller utvikling.

Impuls: Når et midlertidig tiltak inspirerer fremtidig bruk og permanente tiltak.

Konsolidering: Når det midlertidige tiltaket videreføres og blir til et permanent tiltak.

Sameksistens: Når det midlertidige tiltaket får fortsette ved siden av nytt permanent tiltak, ofte nedskalert.

Parasitt: Det midlertidige tiltaket fortsetter ved siden av og utnytter det permanente, avhengig av det.

Undergravelse: Et midlertidig tiltak undergraver en eksisterende funksjon.

Figur 7: Egen illustrasjon etter Larsens (2007, s. 151) metoder for midlertidighet

Vaterlandsparken som byrom

Fysisk utforming

Figur 8: Oversikt over sitemuligheter, siktlinje, gangveier og døde fasader knyttet til Vaterlandsparken. Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Den lille parken er omringet av høye bygninger med døde fasader i sør og vest, den trafikkerte Brugata og Vaterlandsbrua i nord, og Akerselva og Nylandsbrua i øst.

“Nylandsbrua som konstruksjon er med på å definere byrommet negativt. Det gir skygge og redusert oversikt, og er nærmest designet for kriminalitet, med en rekke fluktveier, blant annet ned til Grønland t-bane stasjon” (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 17).

Når man først beveger seg inn i parken, derimot, skjermer tykke alléer av trær brukere av parken fra de lite imøtekommende omgivelsene, og åpner heller opp mot elven. Det går en naturlig siktlinje som følger gangveien som skjærer seg diagonalt gjennom parken fra Oslo Spektrum til Vaterlandsbrua (se figur 8 og 9). Terrenget i parken skråer ned mot elven øst for den sirkulære møteplassen som er sentral i parken.(se figur 10) Dette gjør det enda mer naturlig for brukere å rette blikket mot elven, og til det livlige Grønland og Olafiagangen på andre siden av elven. Ser man bort fra koblingen til elven og den diagonale siktlinjen har parken lite kontakt med omgivelsene og skjermer seg med tykke trekker.

Figur 9 Vaterlandsparken, sett fra Brugata mot Sonja Henies plass og Radisson Blu Plaza. Foto: Helge Høifødt, CC BY-SA 4.0.

Figur 10 viser hvordan parken skråer mot Akerselva. Foto: Helge Høifødt, CC BY-SA 4.0.

Møteplassen i midten er en sirkel med brede kanter som fungerer som sitteplasser (vises som gul strek i kartet (figur 8). Langs ytterkanten av parken går det gangfelt mellom trærne og utenfor, og fra sirkelen går det en sti med store steintrapper ned til der parken møter vannet,

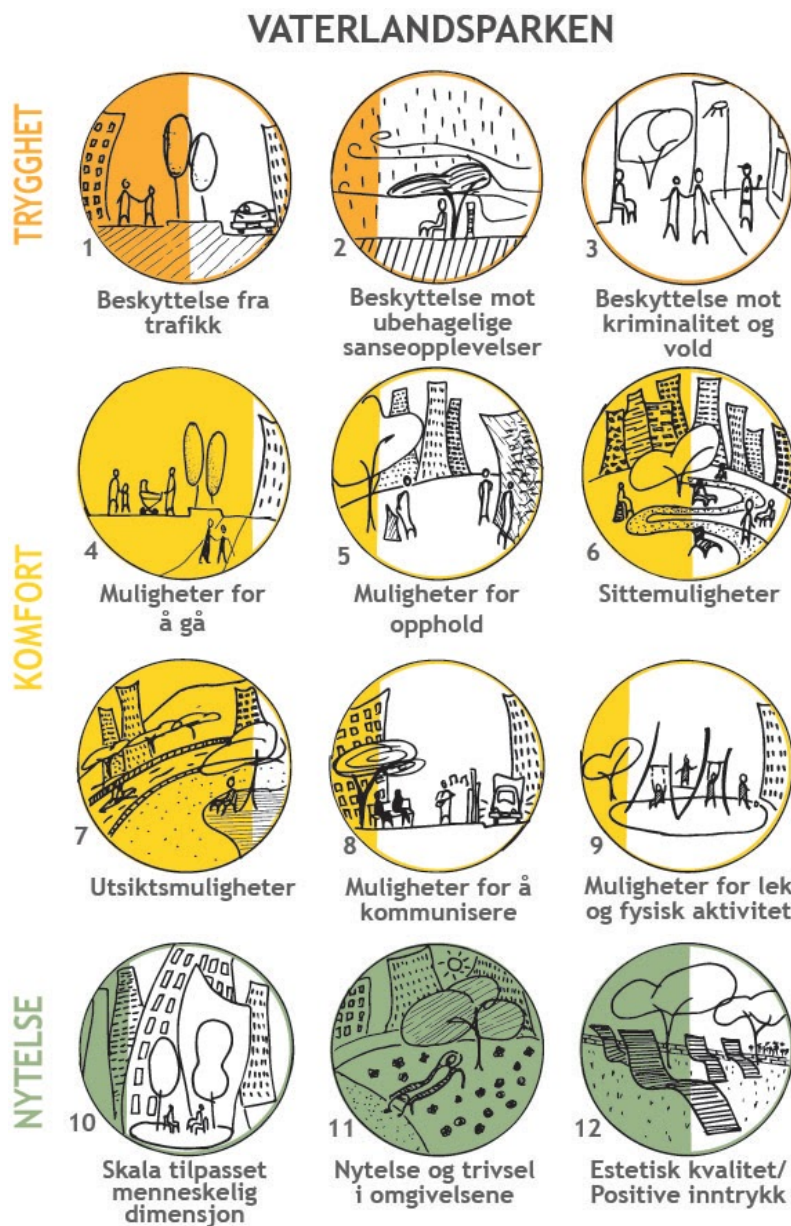
langs hele parkens østside. I alléene er det flere benker, og langs gangveiene inn mot sirkelen er det steinblokker noen benytter som sitteplasser også. I tillegg til trærne som omkranser parken står det et stort tre i sør-østre hjørne av parken som blir hyppig brukt for le og skygge. Som vist i kartet (figur 8) er parken ellers godt skjermet fra trafikken, men trekkene som skjermer den kan gjøre det mer risikabelt å krysse fra parken da de kan redusere sikt til gangfeltene og den trafikkerte brugata. Parken har dårlig belysning, og til forskjell fra mange andre parker er det nesten ingen kafeer eller andre publikumsrettede virksomheter rundt Vaterlandsparken som bidrar til byliv. Ved gangveien som går tvers igjennom Vaterlandsparken er det en byste av Ólafía Jóhannsdóttir. Hun var en Islandsk kvinne som på slutten av 1800 og tidlig 1900 tallet jobbet for de dårlig stilte i slumområdene i Oslo. Olafiagangen er kalt opp etter henne. Ellers i parken finnes det få kunstneriske utsmykninger, men kunstverket ofte kalt “Stuperne” kan sees hengende over elven sør for parken. Ikke lenge før Sjakkplassen prosjektet i 2015 ble det satt opp en fastmontert slakk line i parken av Bymiljøetaten, den slake linen gir en mulighet for fysisk aktivitet i parken.

Figur 11: Slakk line i Vaterlandsparken. Foto: Silja Björklund Einarsdóttir

Vaterlandsparken: Gehls 12 kriterier

Jeg benytter her Gehl Architects 12 kriterier for å vurdere Vaterlandsparken som et byrom. I likhet med Gehl Architects Bylivsundersøkelse av Oslo sentrum (2014) visualiseres oppfyllelsen av kriteriene ved å fylle inn korresponderende bobler. Jeg har valgt å dele oppfyllelse inn i fem grader av oppfyllelse i stedet for Gehls opprinnelige tre. Dette gjør jeg for å kunne vurdere kriteriene grundigere og for at det skal være større mulighet for å se

effekten av prosjektene. Jeg vil så i neste del benytte Vaterlandsparkens vurdering som utgangspunkt under casestudiene og justere opp der prosjektet øker graden.

Figur 12: Vaterlandsparken: Gehl Architects 12 kriterier. Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Trygghet

I kategorien trygghet treffer Vaterlandsparken ganske lavt ettersom kriterie 3 for beskyttelse mot kriminalitet og vold ikke kan sies å være oppfylt i noen god grad. Figur 13 viser Aftenpostens interaktive kart, hovedandel av punktene i kartet innehar kommentarer om grunnen til de føler seg utrygge, over 20 av punktene nevner narkotikasalg, vold og ran i selve parken og over 5 av punktene begynner utryggheten på mangel på belysning, en av kommentarene lyder: *“Utrivelig område med en del dopdealing. Mørkt langs gangveien på siden av parken”*(Mellingsæter og Buan, 2013). Denne frykten for å bli utsatt for kriminalitet eller vold bidrar nok til den observerte tendensen for mange å velge å gå rundt parken, langs de trafikkerte gatene, heller enn å gå gjennom. Dette senker også graden av kriterie 1, beskyttelse mot trafikken, selv om selve møteplassen og alléene er relativt skjermet fra motorisert trafikk. Den diagonale veien gjennom parken ender også ved bilveien uten å møte et gangfelt, og her kan man se mange farlige kryssinger.

Figur 13: *“Her føler folk seg utrygge”*, nærmere utsnitt av kart fra Aftenposten (Mellingsæter og Buan, 2013).

Kriterie 2 er oppfylt større grad, med flere muligheter for å flykte fra sol, vind og regn blant trekkene, og et skrått terreng som bidrar til overvannshåndtering. Møteplassen i midten kan derimot til tider oppleve milde oversvømmelser og er sterkt utsatt for vind (Brattbakk mfl., 2017, s. 105). Flere av kommentarene om Vaterlandsparken i Aftenpostens kart over hvor folk følte seg utrygge i Oslo (2013) nevner også at parken luktet urin og avføring, i tillegg til at det foregår mye åpenlyst salg og bruk av narkotika. Dette gir et utrygt inntrykk for de fleste og fører til at parken krever mye vedlikehold.

Komfort

Sånn som parken opprinnelig står er kriterie 4 og 7, mulighetene for å gå og for utsikt respektivt, de kriteriene under komfort-kategorien som i størst grad er oppfylt. Når det kommer til trygghetsfaktoren er utsiktkriteriet litt manglende med tanke på oversikt, da de mørke alléene ofte blir benyttet til dopsalg og lignende aktiviteter. Fordi parken følger et tydelig Open Space-ideal, men vil skjermes fra omgivelsene, er alle sittemulighetene også skjøvet til sidene.

“Mennesker foretrekker å oppholde seg langs byens fasader eller i grenseområdene, med ryggen beskyttet, og utformingen av byens mellomrom og kanter er derfor helt sentralt for bylivet” (Gehl Architects, 2014, s. 16).

Dette fører til at brukere sitter rundt sirkelen, eller i trekkene, og ser innover på plassen. Slike sittemuligheter bidrar verken til lengre opphold eller muligheter til å kommunisere ettersom det er vanskelig å oppholde seg i grupper eller holde naturlige samtaler med øyekontakt. Dette gjør byrommet til et lite “defensible space” fordi det er lite som bidrar til fellesskapsfølelse eller eierskap, og man på grunn av sitteplassenes utforming naturlig ser bort fra områdene av parken som burde overvåkes. I tillegg kan dette gi de som passerer gjennom en følelse av å ha et publikum, noe som virker lite innbydende for å ta seg en pause i parken. Annet enn plen og en åpen plass er det også lite som bidrar til kriterie 9 for lek og fysisk aktivitet.

Nytelse

Parken er omringet av storskala infrastruktur og monumentale bygg som gir omgivelsene et overdimensjonert inntrykk. Den menneskelige skalaen er overskygget, siden bygningene ikke retter seg mot parken, men heller mot byen. Under Gehls nytelseskategori er kriterie 11 om nytelse og trivsel i omgivelsene oppfylt i stor grad hvis vi legger fokuset på de naturverdiene den lille parken bidrar med som en grønn oase midt i sentrum av oslo. Tilgangen til elvekanten, en plen å sole seg på, og så mange trær i et relativt lite byrom noen minutters gange fra Oslo sentrum er uvurderlig. Bruken av parken til vanlig drar dessverre ned nytelsesgraden for disse verdiene ettersom parken er utsatt for mye slitasje og forsøpling, men dette faller mer under Gehls kriterie for beskyttelse fra ubehagelige sansepåvirkninger siden dette er et spørsmål om vedlikehold (Informant og Bymiljøetatens begrunnelse for regler). Måten både designelementer og selve parken retter seg mot Akerselva styrker oppfyllelsen av kriterie 12 om estetisk kvalitet og positive inntrykk. Parkens visuelle inntrykk domineres av det åpne rommet i midten og naturverdiene rundt den, men dette gjør det også enklere for den å bli overskygget av negative inntrykk fra parkens bruk. Det er lite innslag av farge annet enn det betonggrå lerretet og de grønne omgivelsene, og parken kan virke overveldende grå i de delene av året der trærne står bare.

Casestudier relatert til Vaterland

SJAKKPLASSEN AV NABOLAGSHAGER

Figur 14: Sjakkplassen 2015. Foto: Monica Løvdahl.

“Sjakkplassen” av Nabolagshager var et midlertidig byromsprosjekt som var ment å endre Vaterlandsparkens karakter gjennom blant annet urban dyrking. Prosjektet ble satt opp sommeren 2015, og var det første prosjektet under Oslo Kommune der urban dyrkning bevisst ble brukt som virkemiddel (Bratseth og Gallis, 2015 s. 7). Bymiljøetaten tok initiativet til dette midlertidige tiltaket for å trekke positiv interesse og nye brukere til parken i sammenheng med planene om “oppgradering av Vaterland/Nedre Grønland” (Bratseth og Gallis, 2015 s. 32). Nabolagshager fikk ledelsen av prosjektet med flere aktører fra MAJOBØ-nettverket (mat og jord der du bor-nettverket) i ryggen (Bratseth og Gallis 2015, s. 7).

Denne oppgraderingen av området kan sees som en “prøverunde” før det planlagte områdeløftet for Bydel Gamle Oslo som nå inngår under Områdesatsing Oslo indre-øst satsingen som skal pågå til og med 2026 (Oslo Kommune, 2020, s. 3). I prosjektets rapport ville de vise at prosjektet hadde som mål å leve opp til visjonen fra Plan- og Bygningsetatens “Områdeprogram for Oslo S” (2010). I følge denne visjonen skulle Oslo S og området rundt være “Norges viktigste klimavennlige, velfungerende og moderne kollektivknutepunkt i en bydel som er en samlende, inkluderende og internasjonal møteplass” (Bratseth og Gallis, 2015, s. 32). Sjakkplassen-prosjektet har i tråd med dette et stort fokus på miljøbevissthet, inkludering og mangfold.

Et sentralt mål satt for Sjakkplassen-prosjektet var å inkludere “hele spekteret av områdets mangfold” (Ander 2017, s. 92-93). I rapporten om Sjakkplassen-prosjektet satt de også fem hovedmål som prosjektets resultater skulle dømmes etter:

1. Rekruttere nye brukergrupper til Vaterlandsparken, skape en trygg stemning for forbipasserende samt et visuelt løft.
2. Skape et unikt byrom som oppleves som inviterende for eldre familiefedre; “gubber” som ellers har få fritidstilbud og møteplasser i byrommet.
3. Etablere et prosjekt med elementer av urbant landbruk som kan brukes politisk opp mot BYMs arbeid med tematikken.
4. Utforske samarbeider med grønne gründere og fokus på gjenbruk og redesign i kommunale anskaffelser.
5. Skape et prosjekt som er relativt fleksibelt på tidshorisonen og som kan gjenbrukes andre steder i nærmiljøet” (Bratseth og Gallis 2015, s. 5).

Et av de første tiltakene de iverksatte for å inkludere området mangfold var å snakke med parkens brukere, og andre som hørte til i området, for “å proaktivt rekruttere og proaktivt være ekstremt inkluderende, så at flest mulig føler eierskap til prosjektet” (Lokalpolitiker og ildsjel, 2016, i Ander, 2017, s. 93). Det var viktig for dem at alle hadde lik rett til byrommet. I en todagers "riggeweekend" samlet de folk i en åpen workshop, og alle som deltok fikk servert mat. Mangfoldet blant de omkring 100 deltakerne var stort, og inkluderte 15 forskjellige nasjonaliteter, hjemløse, rusmisbrukere, romfolk, tilfeldig forbipasserende og trendy hipstere. (Bratseth og Gallis, 2015, s. 37).

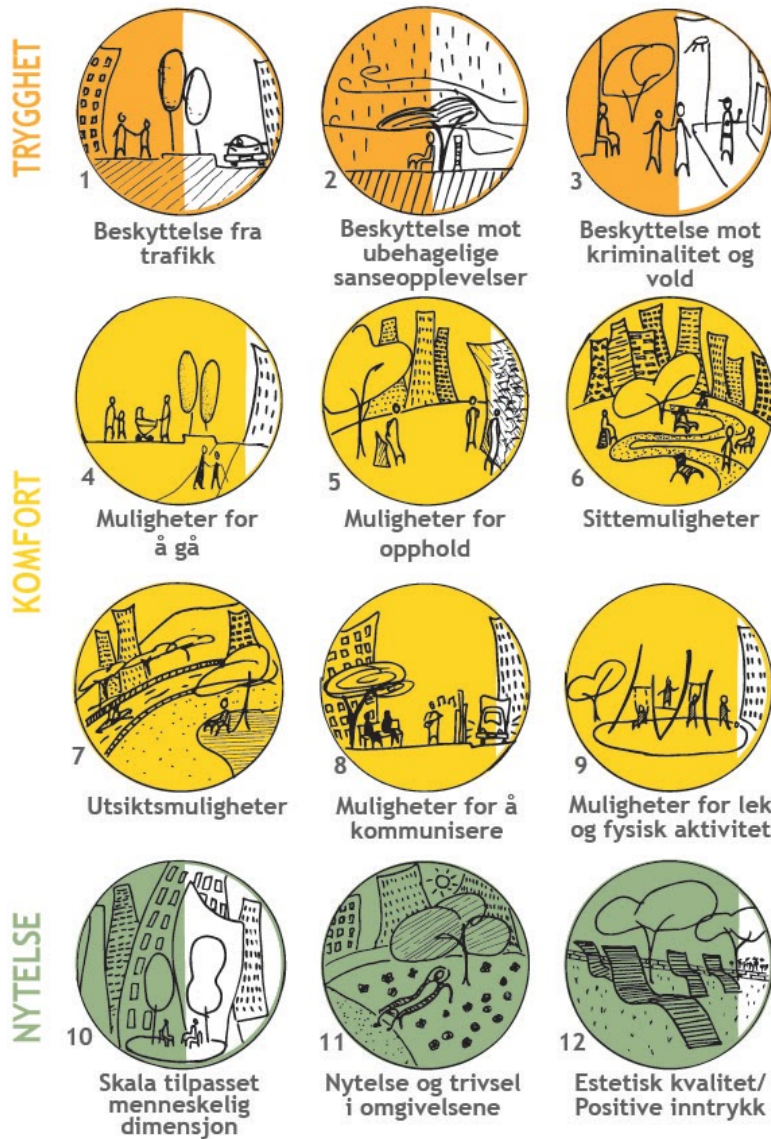
Selv om grunnlaget til prosjektet var urban dyrkning, ble ytterligere tiltak sterkt påvirket av funnene fra medvirkningsprosessen. Et særlig fokus som kom på grunn av dette var fokuset på at aktivitetene som ble introdusert i parken skulle være mulige å nyte sammen, på tvers av språkbarrierer. I tillegg skulle de nye sittemulighetene være ergonomisk tilpasset eldre, fordi de observerte at blant de i området allerede så var det de eldre som hadde størst innflytelse på de unge som utøvde avvikende atferd i parken, og derfor kunne fungere som “voktere”, til en viss grad. Det virker som om de fort fant ut at stigmaet som fulgte med Vaterlands-navnet ville være en kjepp i prosjektets hjul. Selve markedsføringen av Vaterlandsparken som “Sjakkplassen” i denne perioden var derfor et bevisst tiltak for å “kvitte seg med noen av de negative konnotasjonene med det belastede Vaterlands-navnet” (Bratseth og Gallis 2015, s.7).

Figur 15: Dugnad og riggeworkshop for Sjakkplassen. Foto: Monica Løvdahl.

De fysiske tiltakene brøt opp ferdselslinjen gjennom parken og gjorde den åpne plassen mer intim. Dette gjorde rommet mer egnet til opphold istedenfor å forbli et gjennomfartsrom. Denne løsningen bevarer muligheten for å gå en tur gjennom parken, men reduserer kanskje hastigheten og gir litt beskyttelse mot trafikk i form av syklistene. De originale sitteplassene i parken er alle rettet inn mot midten og gjør det naturlig for brukerne å forbli tilskuere. Sitteplassene introdusert under prosjektet ga økte muligheter for å kommunisere siden de henvendte seg til hverandre. Dette bidrar også til trygghet, og gjør rommet mer “defensibelt” fordi flere har mulighet til å oppholde seg i parken og holde et øye med hva som skjer der.

SJAKKPLASSEN

Trygghet

Selv om det meste av farlig trafikk finnes rundt parken, er den diagonale ruten gjennom parken en rute der folk kan ha behov for beskyttelse fra trafikk i form av syklist og andre myke trafikanter på hjul. Dyrkekassene, de nye sittegruppene og sjakkbrettene som fylte den indre plassen reduserte sjansen for at noen kunne passere gjennom sirkelen i stor fart. Når det kommer til Gehls kriterie om beskyttelse fra ubehagelige klimatiske opplevelser er det vinden, forsøpling og støy som virker som de mest forstyrrende for Vaterlandsparken.

Figur 16: Sjakkplassen: Gehl Architects 12 kriterier.

Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Kombinasjonen av dyrkekassene og ergonomisk tilpassede sitteplassene danner et mildere mikroklima siden de bryter opp trekk fra elva. Beskyttelse mot kriminalitet og vold var en av prosjektets hovedutfordringer og mål. De valgte å håndtere dette gjennom sin omfattende inkludering av de originale brukerne og ved å introdusere brukergrupper som ville kunne utøve sosial kontroll over utagerende brukere.

Komfort

Sjakkplassen-prosjektet kan ikke sies å ha endret mulighetene for å gå i parken, men når parken var i hyppig bruk og opplevdes som tryggere inviterte det flere til å passere gjennom parken heller enn å unngå den. Parken har permanente muligheter for opphold, men disse mulighetene er begrensede. Sjakkplassen introduserer flere elementer i den sentrale møteplassen som åpner for varierte former av opphold og aktivitet. Spesielt de store sjakkbrettene og dyrkekassene inviterer brukere til å interagere mer med plassen og hverandre. Det at de nye sitteplassene var ergonomisk tilpasset til målgruppen og dannet små oppholdssoner sammen med dyrkekassene og bord bidro til at brukere kunne samles på en helt annen måte. Når det kommer til kriteriet om mulighet for utsikt og oversiktighet endret prosjektet lite når det gjaldt belysning eller utsikt. Det ble et mer interessant visuelt inntrykk for passerende, men installasjonene brøt også siktlinjen gjennom parken. Både de aktiviserende elementene og de nye oppholdssonene inviterte til økt kommunikasjon mellom brukere. De aktiviserende elementene var bevisst valgt fordi de er aktiviteter som samler folk på tvers av sosiokulturell bakgrunn og språk (Bratseth og Gallis, 2015, s. 26).

Nytelse

De fysiske endringene av parken under Sjakkplassen-prosjektet henvendte seg i stor grad til menneskelig skala. Ettersom prosjektet forsøker å trekke inn brukere fra området er dette ganske naturlig siden målet er å virke innbydende og interessant for brukere på nært hold. Det at et prosjekt er midlertidig setter også begrensninger på hvor monumentale installasjonene

kan være. De små rommene som ble dannet av installasjonene kan ha bidratt til økt nytelse av omgivelsene gjennom å gi le, mens dyrkekassene med blomster og vekster i alle slags farger ga et nytt innskudd av farge til Vaterlandsparken. Dette kombinert med varierte materialer og inntrykk ga parken et nytt visuelt inntrykk.

Hva var konfliktene/problemene de ville løse?

Målet bak Sjakkplassen-prosjektet var å endre Vaterlandsparkens omdømme som et “lovløst område preget av åpen narkotikaomsetning, ran, voldtekter, problemer med rotter og som til tider også har vært bebodd av grupper med hjemløse” (Bratseth og Gallis, 2015, s. 31). I tillegg ville de bak sjakkplassen-prosjektet løse konfliktene mellom visse brukergrupper ved å redusere den uønskede oppførselen fra de originale brukergruppene gjennom inklusjon og sosial kontroll. På denne måten ville de unngå å forskyve problemet.

Brukergruppene de identifiserte som en reell kilde til utrygghet var særlig unge menn som solgte rusmidler i parken og en gruppe romfolk som ofte oppholdte seg i alleen som grenser til Brugata, og hadde mange høylytte interne konflikter (Bratseth og Gallis, 2015, s. 34). I tillegg påvirket de hjemløse og rusmisbrukerne som ofte oppholdt seg i parken den opplevde tryggheten selv om det sjelden var disse gruppene som skapte trøbbel.

Hvem var målgruppen i dette prosjektet?

“Eldre familiefedre” eller “gubber” trekkes frem som hovedmålgruppe, særlig da av innvandrerbakgrunn. I et intervju inkludert i Anders masteroppgave “Et ubehagelig mangfold” forteller prosjektlederen for Sjakkplassen at de opprinnelig ble bedt om å “jage bort romfolk” (Lokalpolitiker og ildsjel, 2016, i Ander, 2017, s. 91) ved å trekke inn småbarnsfamilier. Småbarnsfamilier, eller da særlig gruppen ofte omtalt som “barnevognmafiaen”, er en målgruppe som er i naturlig konflikt med de originale brukergruppene av Vaterlandsparken, og derfor vil ha en forskyvende heller enn kontrollerende effekt på slike grupper. Sjakkplassens prosjektansvarlige ville heller satse på å

trekke inn en gruppe fra nærområdet som hovedmålgruppe som kunne bidra med sosial kontroll, og observerte at eldre menn manglet samlingspunkter og aktiviteter egnet for dem. Det er tydelig at eldre ble prioritert fra tidligfase av. For å tiltrekke denne målgruppen ble det opprettet kontakt med det pakistanske seniorsenteret på Grønland, og når de delte ut flyveblader så ble det trykket egne rettet mot eldre som skulle være lett leselige for svaksynte (Bratseth og Gallis, 2015, s. 36). Denne gruppen ble i tillegg identifisert som en gruppe med autoritet i området over de unge som utøvde avvikende eller kriminell atferd i parken.

“en målgruppe som ikke ville føle seg utrygge i kontakt med spesielt narkotikalangerne og romfolkene som frekventerer området, og som samtidig ville spre tillit til tryggheten på plassen til andre brukere” (Bratseth og Gallis, 2015, s. 34) .

En av de intervjuede fra hovedmålgruppen hadde vært med på dugnaden for prosjektet frivillig, og uttrykte et sterkt ønske om å gjøre parken tryggere: “Vi må få vekk de som selger stoffer, de ødelegger en hel generasjon - hele familier” (Bratseth og Gallis, 2015, s. 13). De hadde i tillegg til hovedmålgruppen som mål å trekke inn nye brukergrupper.

Hvem ble inkludert i medvirkningsprosessen, og hva slags medvirkning ble benyttet?

Medvirkningsprosessen lagt frem i rapporten om Sjakkplassen-prosjektet viser at tidligfase av prosjektets planlegging var avgjørende for prosjektets utforming på grunn av vektleggingen av omfattende medvirkning. De hadde særlig fokus på de originale brukergruppene og det å finne en målgruppe å trekke inn som ikke ville være i konflikt med dem, men heller kunne være en positiv påvirkning. I prosessen med å finne denne gruppen konsulterte de flere lokale aktører. Gjennom medvirkning som samskaping og tilpassing av grep til disse to brukergruppene behov forsøkte de å gi både den nye målgruppen og de originale brukergruppene eierskap til prosjektet.

“Det å skape et godt byrom henger utrolig mye med medvirkning, det å få eierskap og ha tilhørighet er ekstremt viktig for at ting ikke skal bli ødelagt. Stiller du bare ting inn uten å ha noe medvirkning eller samskaping inn i det så blir de nok ikke akseptert. Men får du det til så sprer det seg som ringer i vannet” (Informant fra Bymiljøetaten).

Dialog, der deltagernes meninger blir hørt og vektlagt, er relativt høyt oppe i medvirkningsstigen. Tidligfase-delen til sjakkplassen der de lette etter en målgruppe som kunne utøve sosial kontroll over originale brukergrupper kan sees som dialog der brukere formet valget av målgruppen.

Type medvirkning	Sjakkplassens medvirkningstiltak
Innbyggerkontroll.	Ingen funn
Delegert makt	Ingen funn
Partnerskap	Vektlegging på dialog og samskaping for å gi eierskap. Dialogen med ulike brukergrupper formet valget av målgruppe for prosjektet.
Imøtekommende	To dagers riggeweekend og workshop der hvem som helst kunne bidra og komme med innspill.
Konsultering	Dør til dør aksjon for å komme i kontakt med ulike miljøer og institusjoner, etablerte dialog.
Informerings	Flygeblader, mediedekning, promotering på sosiale medier.
Terapi	Ingen funn
Manipulering	Ingen funn

Hva var resultatene og var det noen uventede effekter?

Mens prosjektet pågikk kan det sies å ha oppnådd de fleste av sine mål. Gjennom rapporten og bilder tatt under arrangementer og daglig bruk kan man se at de lyktes med å tiltrekke flere nye brukergrupper. Mest markant var hovedmålgruppen av eldre menn fra området, men det var også en god del unge som deltok i arrangementer eller aktiviteter, arbeidere som brukte parken i lunsjpausene, og turister. Som følge av de nye sitteplassene, dyrkekassene og aktivitetene, samt vedlikehold og rengjøring av parken fikk parken et visuelt løft og mange benyttet seg av aktivitetene i parken, så det var betydelig økning og endring i bruk. Flere av de som kommenterer på effekten av prosjektet i rapporten nevner at rusmissbrukere og hjemløse deltok i aktiviteter med andre brukergrupper og at det var betydelig mindre synlig ulovlig eller uønsket aktivitet. Sjakkplassen-prosjektet vekket en uventet mengde oppmerksomhet i media som roste prosjektets “forvandling” av Vaterlandsparken. Aldri før har Vaterland opplevd så mye positiv presse, og det var flere forskjellige elementer som fikk rampelyset. Denne mediedekningen hjalp til med å spre navneendringen og koblingen til en identitetsdannende aktivitet slik at de kunne forankre parken som “Sjakkplassen” for nye brukere, og dermed bygge opp opplevd trygghet rundt plassen. De nye brukergruppene og reduksjonen av åpenlys avvikende atferd vedvarte, i følge ansatte ved Riverside og Uteseksjonen, en stund etter at prosjektet ble pakket sammen. Ettersom parken sakte gikk tilbake til sin slitte tilstand mistet folk interessen. Dette kan sees som et mangel på prioritering og vedlikehold: “I dag ligger sjakkbrikkene i tre ødelagt i en haug, og det ser ut som området ikke blir tilstrekkelig vedlikeholdt” (Hollerud, 2017, s. 31)

Midlertidigheten av Sjakkplassen prosjektet

Først vil jeg se på om Sjakkplassen-prosjektet oppfylte kriteriene for suksess for midlertidige prosjekter, som jeg la frem i teorikapittelet:

- Har prosjektet klare mål?
- Trakk de inn riktige aktører og brukergrupper for målet?
- Forankret de prosjektet lokalt?

Prosjektet hadde satt klart formulerte og avgrensede delmål for å oppnå sitt overordnede mål om å aktivere parken, selv om noen var lettere å se resultatet av enn andre. Disse målene var knyttet til forskjellige problemstillinger som prosjektet ville ta for seg, og viste et fokus på samarbeid med lokale aktører, brukergrupper og myndigheter. Valget av aktører og brukergrupper stemte godt overens med både prosjektets mål og med å forankre prosjektet lokalt. Sjakkplassen-prosjektet samarbeidet hovedsaklig med aktører fra området eller “grønne gründere”, og som målgruppe valgte de en gruppe som både var fra det lokale området og som ville kunne ha en positiv påvirkning på de originale brukerne. Forankringen av prosjektet var et mål som var tydelig i valg av målgruppe og den omfattende medvirkningsprosessen de hadde med brukere i området og av parken. Dette målet var spesielt synlig gjennom bruken av de samskapende tiltakene som dugnad og riggeworkshop (se figur 15 dugnad) der de forsøkte å gi brukere en følelse av eierskap over prosjektet.

Metoden for midlertidighet som Sjakkplassen-prosjektet faller under samsvarer mest med *impuls*-kategorien og til dels *sameksistens*-kategorien. Prosjektet har i tråd med impuls-metoden inspirert fremtidig bruk av parken. Sjakkbrettene er fremdeles i bruk i parken i dag. Det at noen av prosjektets tiltak fortsatt er tilstede i parken kan tale for at det burde falle under sameksistens-kategorien som et prosjekt som fortsatte nedskalert. På tross av dette faller dommen heller på impuls kategorien fordi sjakkbrettene som forble i parken ikke var kjernen av prosjektet. I tillegg inspirerte suksessen av prosjektet til at bymiljøetaten har videreført flere elementer ved prosjektet i sitt neste midlertidige prosjekt, Sommer på Vaterland.

Nabolagshager ønsket å videreføre Sjakkplassen-prosjektet på en treårig basis, i 2016 ble det kun satt opp sjakkbrett.

SOMMER PÅ VATERLAND

Figur 17: Sommer på Vaterland 2019. Foto: Maria Magnusdottir.

“Sommer på Vaterland” er videreføringen av “Sjakkplassen”-prosjektet og er i likhet med Sjakkplassen et midlertidig tiltak, gjort som et samarbeidsprosjekt mellom Bymiljøetaten, Bydel Gamle Oslo, Bydel Grünerløkka og, siden 2019, Hagecrew, som er en del av CREWS. Prosjektet er finansiert av Bilfritt byliv. Det ble satt opp først som et midlertidig tiltak i Vaterlandsparken i 2018 og har blitt gjentatt hver sommer siden dette. Ideen bak prosjektet kommer fra konseptet “nyttig park”, der ungdom får som sommerjobb å drive diverse utlånsordninger i parken, som i Sommer på Vaterland er blitt kombinert med et dyrkeprosjekt inspirert av Sjakkplassens tiltak (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 5).

Sommer på Vaterland har hatt flere mål som har utviklet seg mer for hvert år, med stort fokus på sosial- og miljømessig bærekraft (Høilund, 2019). Hovedmålet er “å skape en grønnere, tryggere og mer inkluderende Vaterlandsparken, gjennom urbant landbruk med ungdom som parkverter” (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 5). I en rapport utarbeidet av Rodeo arkitekter fra

2019, der de skulle undersøke om prosjektets formål var oppnådd, og hva effektene var, fastsetter de at hovedformålene var

- “Å gjøre parken mer attraktiv for ulike brukergrupper.
- Å endre bruken av området.
- Å tilrettelegge for medvirkning og engasjement blant lokale aktører”

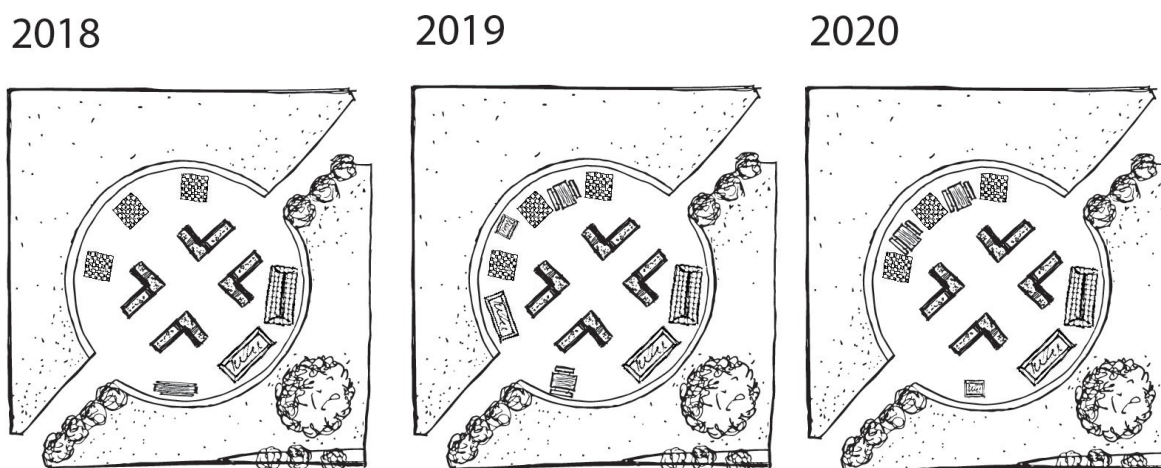
(Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 5).

Sommer på Vaterland har bidratt til aktivitet i parken gjennom både fysiske endringer, daglige tjenester, og ulike arrangementer gjennom sommeren. Blant de fysiske tiltakene som gikk igjen var L-formede benker med dyrkekasser i ryggen, kafebord og stoler delvis dekket av partytelt, to glasscontainere som huset en sjakk-café og en utlånsbod, og videreføringen av de store gatesjakkbrettene.

Figur 18: Sommer på Vaterland 2019, gratis kaffe og slakk line. Foto: Maria Magnusdottir.

I 2020 fikk Trestykker også bygge og sette opp en konstruksjon som man kunne oppholde seg på, som sto ferdig tidlig i august. De daglige tjenestene var bemannet av arbeidsledere og ungdommene i sommerjobb, disse tjenestene var i tillegg til vedlikehold av park og bed for det meste lett servering og utlån av spill, bøker og leker (Rodeo arkitekter, 2019, s. 7). Prosjektet har i tillegg hatt både ukentlige og større arrangementer som ga parken en tilstrømming av nye brukere og interessenter. Det at disse arrangementene var gratis og åpne for alle gjør det mulig å trekke inn brukergrupper som ikke får deltatt like mye i andre byrom og sosiale arenaer der det koster penger å delta, enten det er i form av inngangsbillett, eller som kjøpepress, slik en kan oppleve det på gratis arrangementer der det blir solgt mat og drikke.

Figur 19: Fysiske grep, Sommer på Vaterland 2018-2020. Illustrert av Maria Magnusdottir.

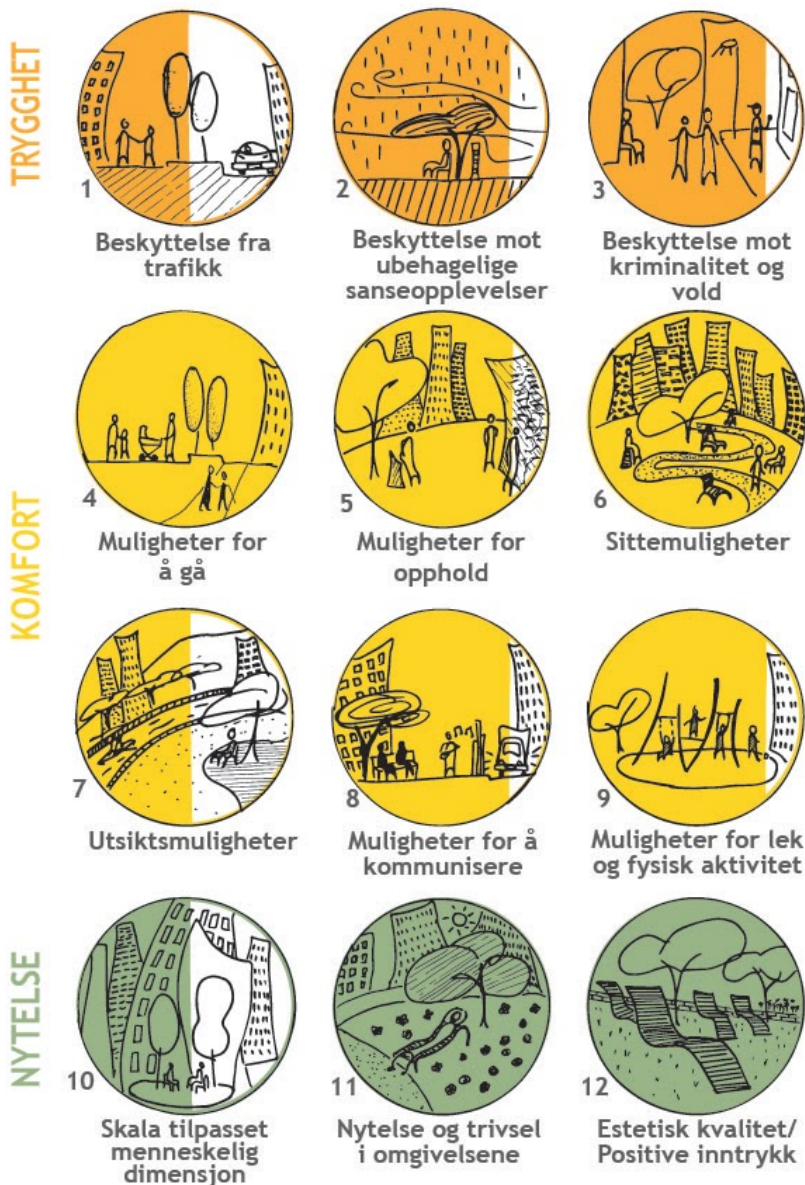
Over i figur 19 kan man se grove skisser av Sommer på Vaterlands fysiske grep fra 2018 til 2020. Siden 2018 har Sommer på Vaterland hovedsakelig beholdt sin form og heller oppgradert de elementene som har brakt suksess. Det mest gjenkjennelige fysiske grepet og som vises godt i bildet (figur 18) er kombinasjonen av sittemuligheter og dyrkekasser som L-formede benker med dyrkekasser som ryggstøtte, og hvordan disse ble plassert slik at de dannet fire rom som benkene rettet seg mot.

Figur20: Bred gangvei, sjakkjengen. Observasjon dag 1. Foto: Maria Magnusdottir.

Plasseringen av benkene slik tar hensyn til den diagonale ganglinjen gjennom parken og former et kors midt i sirkelen der det føles naturlig å gå. Skissen fra 2020 inkluderer de elementene som ikke ble betydelig flyttet på gjennom sommeren. Parken var betydelig mer besøkt mesteparten av tiden, men disse installasjonene endret seg flere ganger gjennom sommeren. Nordvestsiden av parken hadde i en periode en ekstra glasscontainer der Deichman hadde utlån i parken, og i begynnelsen av august var denne delen av parken dominert av Trestykker 2020's to konstruksjoner. Bildet over (Figur 20) viser den tydelige ivaretagelsen av gangaksen, og hvordan glasscontaineren gir ly og rom for aktivitet, men bevarer kontakten med plassen ved at man har innsyn.

SOMMER PÅ VATERLAND

Trygghet

I likhet med det vi ser i Sjakkplassen-prosjektet er det lite som kan gjøres inne i parken for å forbedre trygghet fra trafikken, men aktivitet og flere fysiske hinder i den sentrale plassen gjør det nok tryggere fra syklister. Samtidig er den sentrale ferdselslinjen åpen, noe som gir mulighet for større fart enn i Sjakkplassen-prosjektet.

Gehls kriterie 2 oppfylder Sommer på Vaterland i større grad med innslaget av noen "café"-bord under partytelt og glasscontainere for sjakkcafé og utlån, der man kan søke tilflukt fra vær og vind.

Figur 21: Sommer på Vaterland: Gehl Architects 12 kriterier.

Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Men etter egen opplevelse skapte det åpne og symmetriske krysset av ganglinjene en slags sluseeffekt, så vinden dro litt ekstra i håret. Den gjennomgående rengjøringen og

vedlikeholdet av parken gjorde at man var fri fra ubehagelige lukter og syn, dette øker igjen sjansen for at brukerne behandler parken bedre.

“Aktiviseringen og bemanningen med ungdom på sommerjobb og urbant landbruk-aktiviteter trekkes fram som den viktigste suksessfaktoren, fordi den skapte trygghet. Rydding og stell, i tillegg til de grønne elementene, gjorde parken mer innbydende” (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 11).

Rodeo arkitekters rapport (2019) viste at det var stor enighet om at det største og mest åpenbare grepet Sommer på Vaterland gjorde for å øke trygghet fra kriminalitet og vold i parken var å bemanne parken. Alle tiltakene for å skape aktivitet gir en opplevd trygghet fordi når det er mange øyne på plassen er det en høyere terskel for ulovlig eller uønsket aktivitet. Bemanning av parken gjør allikevel mer fordi det gir noen et ansvar og en viss autoritet, brukerne har noen å gå til.

Komfort

Prosjektet gir ikke noen nye muligheter for å gå eller bedret adgang til parken, men plasseringen av de L-formede dyrkekasse-benkene fra 2018 skaper klare ganglinjer. Disse aksene med vegger dannet av dyrkekasser ga en kanteffekt som bedrer muligheter for opphold og for å stå, i følge Gehl (2010). Sommer på Vaterland øker antall og kvalitet av sitteplasser i den sentrale plassen, med fokus på sitteplasser som henvender seg til hverandre eller med et bord mellom som danner sine egne soner. Dette gir større mulighet for kommunikasjon og de separate sonene med skille kan hjelpe til å redusere støy fra omgivelsene. I 2020 utvidet de sittemulighetene nok en gang ved å inkludere Trestykker-prosjektet og sjakkbord med benker (se figur 25).

Figur 22: Nye sjakkbord 2020.

Foto: Silja Björklund Einarsdóttir.

Figur 23: Dag 3, Trening i parken.

Foto: Maria Magnusdóttir

Den symmetriske plasseringen av dyrkekasse-benkene bevarer flere siktlinjer i parken, og etter 2018 senket de også høyden på dyrkekassene til en høyde som ga litt beskyttelse fra vind i nakken, men ikke blokkerte sikt til resten av parken for en person av gjennomsnittlig høyde. Glasscontainerne de introduserte blokkerer deler av sikten til den sentrale plassen og på grunn av dette senker jeg graden av oppfyllelse for utsiktskriteriet. Jeg vil likevel presisere at nedgraderingen ikke oppleves like dramatisk siden de valgte å ha containere av glass. Ved å senke høyden på dyrkekassene er det også lettere å kommunisere på tvers av soner. De daglige aktivitetene og hyppigheten av andre arrangementer ga i tillegg til de varige grepene en influks av interesse og underholdning som gir større mulighet for lek og aktivitet, og en variasjon i inntrykk fra dag til dag. Den ene dagen jeg observerte samlet det seg en gruppe unge som trente i parken, mens det ble holdt en lesestund i den sentrale plassen (se figur 23).

Nytelse

Hvis vi ser på tiltakene i en menneskelig skala er det lite som virker overdimensjonert, og gangstien gjennom plassen var av en slik bredde at det ikke virket for trangt. Inndelingen av plassen i flere mindre rom har en nedskalerende effekt. Når det kommer til nytelse og trivsel i omgivelsene ga tiltakene mulighet både for å nyte solen og brisen, og for å skjerme seg inne under tak. Prosjektet tilførte nye estetiske kvaliteter og positive sanseintrykk i form av

Trestykker 2020, Containere i glass, planter, farger, og solide benker med dyrkekasser i tre av god kvalitet.

Hva var konfliktene/problemene de ville løse?

De to første formålene med Sommer på Vaterland har begge rot i samme problem ved Vaterlandsparken, det at parken er et samlingssted for lyssky virksomhet og marginaliserte brukergrupper, og at dette gjør det vanskelig for andre grupper å ville bruke parken. De originale brukernes aktiviteter preger parken både fysisk og sosialt, og prosjektet ville derfor endre parkens bruk gjennom introduksjon av nye brukergrupper og en stødig strøm av arrangementer og aktiviteter. Ved å øke andelen av andre brukergrupper i parken kunne de ufarliggjøre de brukerne som først dominerte parken.

Hvem var målgruppen i disse prosjektene?

Prosjektet er tydelig rettet mot ungdom med sin ansettelse av ungdom som parkverter, samtidig som det har som formål å trekke inn nye brukergrupper (Se figur 24 og 25). Informanten jeg intervjuet fra Bymiljøetaten fortalte at de ser en mangel på areal der barn og unge får muligheten til å være aktive, og som gir tilgang til aktiviteter. Vaterlandsparken har derfor stort potensiale for ungdom.

“Særlig nå under Corona er det enormt mange unge på Grønland som trenger gode positive aktiviteter i området, så vi har forsøkt å aktivere denne gruppen. Også ved å gi ungdom sommerjobb med beplanting og vedlikehold har vi prøvd å gi dem eierskap og stolthet i prosjektet og det de gjør” (Informant fra Bymiljøetaten, 2020).

Prosjektet har som formål å trekke til seg nye brukergrupper, men ut fra rapportens innhold virker det som om dette kan snevres enda mer inn. I rapporten går de kort inn på parkens identitetskrise og spør “Er den til for nabolaget eller for besøkende og passerende?” (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 15), eller rettere sagt hvilket lag av fellesskap skal den tjene? Sommer

på Vaterland viser et ønske om å knytte parken opp mot nabolagsfellesskapet og jeg vil derfor si at den sekundære målgruppen er nye brukergrupper spesifikt fra nabolaget.

*Figur 24: Parkverter gjør klar gratis kaffe.
Observasjon dag 2. Foto: Maria
Magnusdottir.*

*Figur 25: Ungdom tester sjakk Brett.
Observasjon dag 3. Foto: Maria
Magnusdottir.*

Hvem ble inkludert i medvirkningsprosessen og hva slags medvirkning ble benyttet?

I rapporten kom Rodeo arkitekter frem til at prosjektet hadde bidratt positivt til området og i stor grad oppnådd sine formål, men at det hadde vært vanskelig å få vurdert det tredje formålet da verken de intervjuede, eller bylivsstudiet, kunne fortelle om noen særlige medvirkningstilfeller (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 10 og s. 44). Gjennom rapporten og intervjuet med informanten fra bymiljøetaten har jeg likevel kunnet merke meg en del medvirkning med lokale aktører og visse brukergrupper. Et stort antall av aktivitetene og arrangementene gjennomført under Sommer på Vaterland har involvert eller blitt gjort i regi av lokale aktører. Både informanten fra bymiljøetaten og Rodeos rapport trakk frem at samarbeidet mellom Bymiljøetaten og Bydel Gamle Oslo hadde blitt styrket av prosjektet, og at de aktivt hadde konsultert Riverside ungdomsklubb, Uteseksjonen, og Hagecrew. Et bedre samarbeid mellom de som bestemmer over parken og mellom ulike enheter som har forskjellig kompetanse og kunnskap kan bidra til økt medvirkning og at flere sider blir hørt.

Flere av arrangementene som Sommer på Vaterland holdt var rettet mot de marginaliserte originale brukergruppene slik som Sykepleiere på hjul og Gatejuristen. Politiet opplevde ikke å bli kontaktet for innspill

“Den eneste veien å gå er å få til god medvirkning i slike utsatte områder. Det henger helt utrolig med at ting får lov til å stå, det må forankres lokalt. Det krever også at man får inn folk som er flinke til dette, til å forankre” (Informanten fra Bymiljøetaten).

I tabellen under har jeg samlet typene medvirkning som var å finne i rapporten, som ble fortalt av Informanten fra Bymiljøetaten, og som var synlige ved besøk i parken. Det må nevnes at det er Bydel Gamle Oslo som står for det meste av medvirkningsprosessen og ettersom jeg ikke fikk kontakt med noen fra Bydel Gamle Oslo med kjennskap til den så inkluderer tabellen kun det jeg kunne finne fra andre kilder.

Type medvirkning	Sommer på Vaterlands medvirkningstiltak
Innbyggerkontroll.	Ingen funn
Delegert makt	En sjakkentusiast fikk nøkkel og ansvar over Sjakkcaféen.
Partnerskap	Hagecrew fikk ansvar for å lage agenda, ungdom fra området ble ansatt i sommerjobb
Imøtekommende	Mulighet til å sende inn innspill/snakke med parkvert, vanskelig å si hvor stor vekt innspill ble gitt
Konsultering	Møter med lokale aktører, Riverside ungdomsklubb, Uteseksjonen
Informering	Skilt i parken, mer informasjon på hjemmesider, promotering på sosiale medier, annonser i medier
Terapi	Ingen funn
Manipulering	Ingen funn

Hva var resultatene og var det noen uventede effekter?

Følelsen av at området blir prioritert er noe gjentakelsen av Sommer på Vaterland-prosjektet later til å ha gitt innbyggerne i området (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 47). Rodeo arkitekter rapporterte at for 2019 så hadde prosjektet lyktes med å oppnå sine to første formål mens det pågikk, men at selv om de fleste informantene ga positive tilbakemeldinger så var det vanskelig å se om det tredje målet var oppnådd. Prosjektet førte til mye mer bruk av parken, særlig av nye brukergrupper, og de opplevde spesielt at parken var mye brukt i hverdagene når den ellers hadde vært nærmest tom (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 11, 36). Det var en stor økning i barn som benyttet seg av parken til lek, noe som taler godt for Bymiljøetatens ambisjoner for parken.

Rapporten og annen mediedekning gir uttrykk for at bemanningen av parken var nøkkelen til prosjektets suksess, og at tilstedeværelsen av noen med ansvar økte trygghet. De unge som ble satt i sommerjobb var nok avhengig av at det var en leder på plass som var eldre, siden de selv ikke hadde en sterk autoritetsposisjon over brukerne i parken. I tillegg kommer det frem i Rodeos rapport at flere av de yngre kvinnelige ungdommene ble oppsøkt av de unge mennene som solgte rusmidler i parken (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 35). Dette er et problem, fordi sommerjobben skulle gi ungdommene arbeidserfaring for å nettopp unngå at ungdom fra området kommer i kontakt med kriminelle miljøer.

Figur 26: Sommer på Vaterland fra trerekken mot Brugata. Foto: Maria Magnusdottir

Flere informanter nevnte i rapporten at parken ble todelt under prosjektet, at det ble en kontrast mellom aktiviteten generert av Sommer på Vaterland i den sentrale plassen og aktiviteten fra rusmiljøet langs kantene av parken (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 11, 35). Da bildet over (figur 26) ble tatt kunne jeg observere en gruppe unge som samlet seg med musikk rundt den slake linen og sjakkcaféen, mens det på benken til høyre i bildet var samlet en litt sliten gruppe som satt og drakk sprit åpenlyst.

“Tiltaket fordrev ikke dopsalget og de relaterte problemene i parken. Dette foregikk parallelt. Men det var heller ikke et uttalt mål i prosjektet å drive ut eksisterende brukere” (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 11).

Det at disse gruppene var mest å se i ytterkanten kan være et tegn på at de følte seg fremmedgjort, kanskje særlig av introduksjonen av brukergrupper som ofte er i konflikt med de originale brukergruppene. Det må sies at under min observasjon var det en god del andre brukergrupper som holdt seg til ytterkantene også, i bildet under kan man se at trerekkene mot

Brugata knapt hadde sitteplasser ledige. Brukergruppene jeg observerte der var blant annet turister som tok en pustepause, noen romkvinner, to menn i dress, en del eldre menn av innvandrerbakgrunn, og noen som så ut til å høre til rusmiljøet. Det er mulig at flere av disse kun søkte skyggen på en varm dag, men man kan også ofte observere at det gjerne sitte flere i parkens ytterkanter, da ofte også med ryggen til parkens kjerne, eller langs kantene av den indre sirkelen.

Figur 27: Flere i trekkene enn i den sentrale plassen. Foto: Maria Magnusdottir

Midlertidigheten av Sommer på Vaterland og veien videre

- Har prosjektet klare mål?
- Trakk de inn riktige aktører og brukergrupper for målet?
- Forankret de prosjektet lokalt?

Sommer på Vaterland hadde litt færre og mer generelle hovedmål enn Sjakkplassen-prosjektets, men de var klare og fokusert rundt prosjektets overordnede mål.

Dette kan passe bedre for et prosjekt som er av større omfang og involverer mange ulike tiltak og arrangement slik som Sommer på Vaterland. Prosjektet trakk inn mange lokale aktører og brukergrupper gjennom sine aktiviteter og variasjonen av aktiviteter og arrangementer tiltrakk seg mange forskjellige brukere. Samarbeidet med lokale aktører har også en forankrende effekt. Ved å ansette ungdom fra området som parkverter trakk de inn målgruppen gjennom deres nettverk og aktiviteter. Dette ser ut til å ha hjulpet med å forankre prosjektet blant de unge, men denne gruppen kan være sårbar i konflikt med de originale brukergruppene av parken. Ettersom prosjektet er flerårig og det forsøkes å videreføre deler av det året rundt så ser jeg samarbeidet med lokale aktører og ungdom som de grepene med mest forankrende effekt. De som blir involvert sprer ordet videre i området om prosjektet og når interessen for prosjektet øker kan prioriteringen av prosjektet øke med, flere aktører blir interessert og de kan nå ut til flere ungdommer.

Hittil virker det som om Sommer på Vaterland-prosjektets midlertidighetstype er *konsolidering*, siden tiltaket har blitt videreført tre år på rad, og det forsøkes å videreføre deler av prosjektet året rundt. På denne måten velger jeg å si at tiltaket er blitt videreført som et “permanent” tiltak i en forstand inntil videre. Det er mulighet for at det heller blir en form for *sameksistens* med nytt permanent tiltak i fremtiden, men den gjentatte videreføringen av visse elementer som sjakkfokusert taler for at ihvertfall noen av grepene nok vil være med på å forme parkens stedsidentitet videre. Forsøkene på å fortsette prosjektet året rundt kommer nok av at man opplevde at parken gikk tilbake til sin slitne tilstand og opprinnelige bruk på kort tid etter Sommer på Vaterlands periode. Første gang de forsøkte dette var i fjor, høsten 2019, med “Høst og vinter på Vaterland”.

“Intervjumaterialet gir uttrykk for at tiltaket i liten grad endrer eller påvirker forholdene i Vaterlandsparken (eller i området rundt) når tiltaket og aktivitetene ikke pågikk, eller etter tiltakets sluttdato” (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 11).

Dette tyder på at det ikke nytter stort å skape interesse for parken over en kort periode for å påvirke avvikende atferd i et omstridt rom på lang sikt. Særlig ettersom parkens vanlige uttrykk uten fengende elementer og aktivitet kan skremme bort de nye brukerne som fikk åpnet øynene for parkens verdier.

Høst og Vinter på Vaterland

Figur 28: Vaterlandsparken Februar 2020. Foto: Ssu, CC BY-SA 4.0

Det ble gjort et forsøk på å holde på de positive effektene av Sommer på Vaterland utover høsten og vinteren. Prosjektet bidro til å lyse opp en grå hverdag med lyslenker og bålpanne. det gå muligheter for å observere ulike aktiviteter og trygghet som støtter opp under Gehls siktkriterie og nytelse. Gratis Sykkelverksted, Sjakkcafé, møtested for sjakkklubben og en byttebod tiltrakk seg naboer til parken og ga brukerne trygghet. Tilbudet ble en møteplass for lokalmiljøet. Ungdommer fra Riverside ungdomsklubb fikk en deltidsjobb med en arbeidsleder fra FIGJO. De hadde faste arbeidsoppgaver som reparering av sykler og

servering, sveler og kaffe. Dette ga dem en god arbeidserfaring og stolthet. I sommermånedene, når været er mildere og folk ønsker tilbringe mer tid ute, er det enklere å tiltrekke seg ulike brukergrupper til parkene. Det at parken er åpen og har lite beskyttelse fra elementene forsøkte Høst og vinter i Vaterland å bedre ved å benytte glasscontainere med oppholdsrom og bålpanne når kulden kom.

Trestykker 2020

Figur 29: Trestykker 2020 konstruksjon 1. Foto: Maria Magnusdottir

Trestykker 2020 var et studentdrevet prosjekt som ble innlemmet som en del av aktiviteten i Sommer på Vaterland i år. Trestykker er en byggeworkshop som ble arrangert for tolvte gang i 2020, der studenter fra de fire arkitekt- og landskapsarkitektlinjene i Norge tilegner seg byggeerfaring ved å realisere et byggeprosjekt. Disse byggeprosjektene er i utgangspunktet midlertidige byggverk designet ut fra årets plass og tema, som varierer hvert år. I 2020 var NMBU ansvarlig, plassen var Vaterlandsparken, og temaet “Avstand”, med utgangspunkt i hvordan den globale pandemien har endret hvordan vi bruker offentlig rom. Trestykker hadde i følge sin oppsummering av prosjektet som mål å skape en konstruksjon som ville “invitere inn til større og mer variert bruk av Vaterlandsparken” (Trestykker, 2020) og trekke inn nye brukergrupper uten å være fremmedgjørende for de eksisterende brukerne av parken. I tillegg skulle brukere kunne oppholde seg i parken og på konstruksjonen samtidig som andre og føle seg trygge smittemessig.

Figur 30: Trestykker 2020 konstruksjon 2. Foto: Maria Magnusdottir.

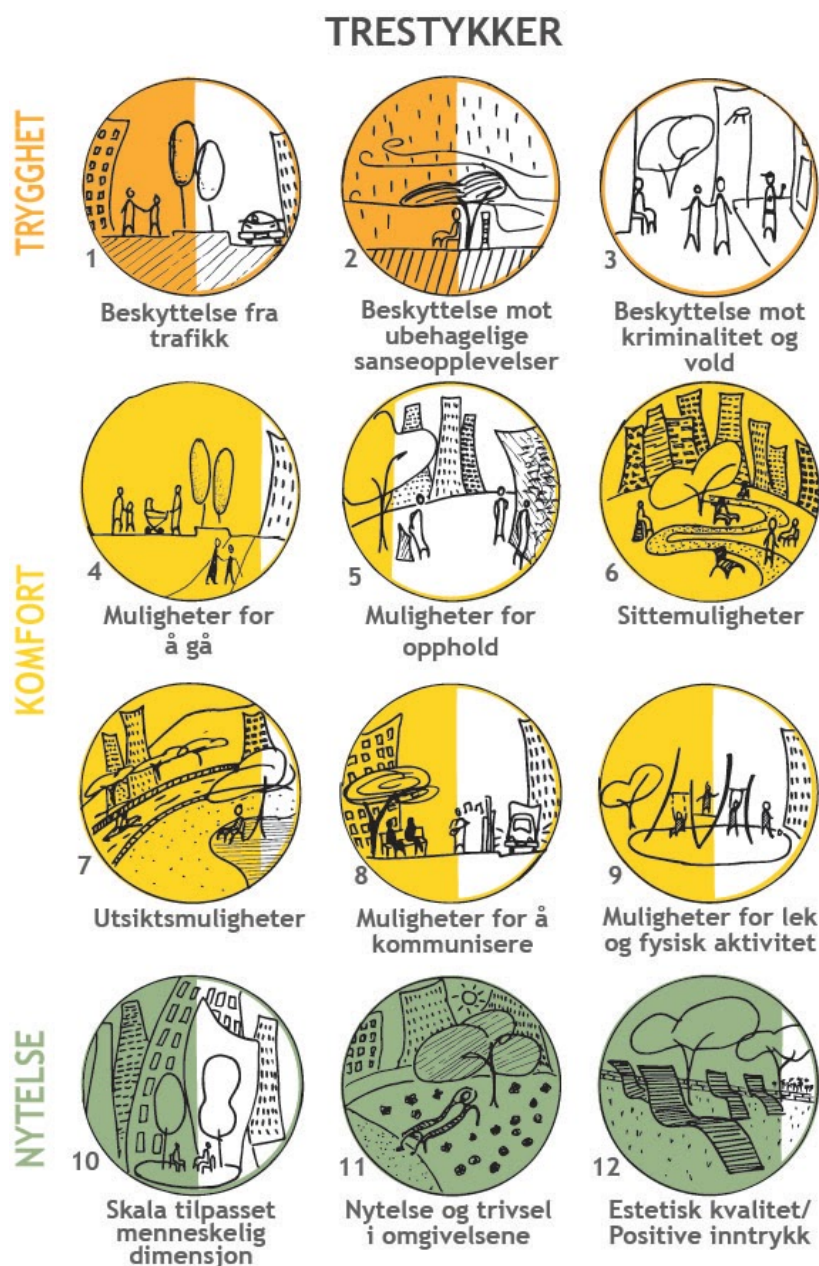
Årets byggverk skal minne om et “buktende trelandskap” (Trestykker, 2020) og består av to konstruksjoner i tre, med grønt innslag, som kan benyttes som benker, bord og gulv. Konstruksjonen har varierende høyder og sammensetninger som skal invitere til varierte sittestillinger, samlingsmuligheter og lek. Studentene samarbeidet med Resirqel som veiledet og skaffet gjenbruksmaterial. Informanten fra Trestykker identifiserte parkens største verdier som åpenheten av parken og de fantastiske naturelementene som trekkene som rammet parken inn og tilknytningen til Akerselven. Disse verdiene kan sees trukket inn i det “buktende trelandskapet” som Trestykker bygde.

I tidligfase av prosjektet var studentene på befaringer for å bli kjent med parken og parkens brukere slik at de kunne tilpasse konstruksjonen for å nå målet om å ikke skremme vekk de originale brukerne. Bymiljøetaten og Bydel Gamle Oslo kom også med flere føringer for hvordan dette burde gjøres. Konstruksjonen er derfor laget for å være enkel å vedlikeholde og relativt lav i forhold til deres tidligere prosjekter, for å unngå å lage barrierer, eller bryte siktlinjene i parken. Dette er i tråd med ideene om oversiktlig rom som trygge rom i “defensible space”-teorien. Ved å få sitteplassene i parken til å være spredd ut i den tomme sirkelen man vanligvis kan sitte rundt så blir det lettere for folk å interagere og bruke rommet.

I tråd med Gehl Architects (2014) kriterier for gode byrom forsøker byggverket fra Trestrykker å oppfylle samtlige kriterier, da spesielt under kategoriene komfort og nytelse. Den visualiserte graden av oppfyllelse jeg legger frem for Trestrykker 2020 må sees i sammenheng med at Trestrykker 2020 er et prosjekt av mindre omfang enn Sjakkplassen og Sommer på Vaterland, og jeg vil derfor vurdere i forhold til dette. Noen kriterier kan derfor være 50% oppfylt i flere prosjekter, men innebærer kanskje større effekt i de større prosjektene.

Trygghet

Det er lite som taler for at Trestykker 2020 har hatt noen innflytelse på Vaterlandsparken innenfor Gehls tre kategorier av trygghet, men for å ikke senke trygghetsfølelsen bevarte de bevisst utsiktsmuligheter i parken ved å ikke ha noen “vegger” eller barrierer i konstruksjonen. I tillegg har de ved å bygge trekonstruksjonene slik at de er selvdrenerende og enkle å vedlikeholde redusert muligheten for den ubehagelige opplevelsen av å sitte på skitne eller våte benker. Jeg bedømmer derfor at kriterie 2 er det eneste som økes nok til å visualisere.

Figur 31: Trestykker:
Gehls kriterier.
Illustrasjon: Maria
Magnusdottir

Komfort

Konstruksjonen ga økt mulighet for kommunikasjon gjennom sittemuligheter og muligheter for lek og fysisk aktivitet. De dannet oppholdssoner, men kan ikke sies å gi en kanteffekt. Fokuset på muligheter for å kommunisere selv med avstand mellom hverandre kan gi en større mulighet for inkludering av flere grupper siden de kan oppholde seg på samme konstruksjon men fortsatt være i egne “soner”. Begge konstruksjonene respekterer ganglinjene til plassen og de satt av Sommer på Vaterland og er tilgjengelige. Restriksjonene på høyden fører også til uhindrede siktlinjer men ettersom tiltaket isolert fra Sommer på Vaterland ikke gjør videre grep kan man ikke si at muligheter for å se forbedres noe, annet enn at konstruksjonen er et interessant innslag.

Nytelse

Selve innslaget av trekonstruksjonen og kvalitetene den bringer til rommet later til å øke nytelsesgraden, siden den arkitektoniske utformingen og valg av materiale gir en ny estetisk kvalitet til rommet. Materialbruken og designet er også godt forankret i stedet og knytter seg til naturverdiene som parken selv bidrar sterkt med. Materialet som ble brukt var bærekraftig, de brukte trevirke fra Moelven og gjenbruksmaterialer fra Resirqel med innslag av sedummatter for å myke opp uttrykket. Selve grepet er tydelig gjort etter menneskelig skala siden fokuset er å lage en konstruksjon som folk vil bruke og oppholde seg på, og byggverkene nedskaleres i noen grad parkens sentrale plass. Det multifunksjonelle designet er i tillegg tilpasset ulik atferd ved å gi rom for bevegelse og alternativt bruk. I figur 31 velger jeg å visualisere nedskaleringen som en økning i fokus på menneskelig skala, selv om jeg er klar over at grepet ikke oppfyller dette kravet i like stor grad som de andre prosjektene så ser jeg dette i sammenheng med prosjektets størrelse.

Hva var konfliktene/problemene de ville løse?

Valget av Vaterlandsparken som rommet for prosjektet ble gjort, i følge informanten, fordi studentene ønsket et rom der det ikke var åpenbart hva løsningen ville være, en slags forskningsarena. Spesielt nevnes konflikten mellom parkens daglige brukere og de mulige brukerne fra området, som studentene ønsket å skape en balanse mellom slik at parken ville få en mer mangfoldig bruk. For eksempel så de lite mulighet for lek i parken, så de ville skape en mulighet for barn til å leke og klatre på konstruksjonen. Når de ble spurt om hvordan temaet deres “Avstand” var forankret i stedet så sa informanten at de observerte en stor avstand mellom de ulike brukergruppene av parken, med aktiv unngåelse, som de ville viske vekk gjennom å gi dem en felles arena for å møtes, uten at det ble for nært. De observerte at mange unngikk de daglige brukerne som kan sees som “ustabile” i parken, og derfor også ofte unngikk selve plassen i midten og heller gikk rundt. Selve plassen i midten var et problem de ville løse fordi den er stor og tom, og når den da er folketom i tillegg er det lett å få en følelse av utrygghet.

Hvem var målgruppen i disse prosjektene?

Ifølge både informanten fra Trestykker og Trestykkers offisielle side for prosjektet var det å trekke inn nye brukere uten å skremme vekk de originale brukerne et av prosjektets formål. Gjennom dette kan man si at målgruppen både er de originale brukerne og de ønskede brukerne, informanten nevner her særlig barnefamilier og unge som arbeider i området. Det kan diskuteres hvordan dette kommer frem gjennom prosjektet da selve hovedmålet om å få økt og variert bruk, taler til at målgruppen er nye brukere, mens det definitivt er et fokus på å beholde originale brukere i designet av konstruksjonen.

Informanten fortalte at Vaterlandsparken kom med flere restriksjoner på utformingen av konstruksjonen enn tidligere byrom de har arbeidet med, nettopp på grunn av at det er et belastet byrom med mange brukere tilhørende rusmiljøet. Det er derfor vanskelig å si om de originale brukerne ville blitt tillagt like stor vekt i prosjektets utforming hvis ikke disse restriksjonene hadde eksistert. Informanten uttrykte et sterkt ønske om å unngå å skyve dem

vekk, og at sdtudentene syntes det var synd at de etter retningslinjene måtte begrense noen muligheter for bruk slik som soving. De originale brukerne kan kanskje heller sees som en hensynsgruppe enn en faktisk målgruppe, ettersom prosjektets originale mål er rettet utad. Selv mente informanten at deres målgruppe var “alle”, at et av målene var å skape en balanse.

Hvem ble inkludert i medvirkningsprosessen og hva slags medvirkning ble benyttet?

Studentene forsøkte å få til medvirkning fra brukerne men opplevde at det var vanskelig å kommunisere med dem, til tider, eller at de ikke hadde noen særlig klare ideer om hvordan parken kunne forbedres for dem. Dette kan ha noe med hvor raskt dette prosjektet gikk frem. Det ga ikke mye tid til å bli kjent med brukerne, eller til å la dem bli trygge på studentene. Det kan være en viktig faktor når man jobber med vanskeligstilte grupper. Derfor fikk Trestykker mye av informasjonen sin om parkens og brukernes behov fra forvalteren av parken eller andre grupper som Hagecrew som har erfaring med parken.

Type medvirkning	Trestykker 2020
Innbyggerkontroll.	Ingen funn
Delegert makt	Ingen funn
Partnerskap	Ingen funn
Imøtekommende	Ingen funn
Konsultering	Konsulterte lokale aktører om de originale brukernes behov, snakket litt med og observerte brukerne av plassen.
Informering	Ingen funn
Terapi	Ingen funn
Manipulering	Ingen funn

Hva var resultatene og var det noen uventede effekter?

Informanten observerte at de så flere barnefamilier benytte seg av plassen etter konstruksjonen var på plass ettersom foreldrene hadde økt mulighet til å sette seg ned og la barna leke fritt. Det var også flere som brukte parken som lunsjsted eller generelt tok med mat for å nyte i parken, og det var mindre avstand mellom brukere på grunn av variasjonen i sittemuligheter. En uventet effekt var at de opplevde at en av de daglige brukerne var sint på dem fordi han mente de ikke hørte til i parken og at det de bygget var fremmed. Dette tyder på at selve ideen om endring i parken eller forskjønning av parken oppleves som fremmedgjørende for enkelte brukere. Selv om et prosjekt har fokus på å ikke skyve ut de originale brukerne, så kan tiltak rettet mot å trekke inn nye brukere virke som trusler, som om tiltaket er rettet mot å erstatte de originale.

Det er ikke like lett å se effekten av Trestykker 2020, særlig om det vil bli noen effekter av lengre varighet, ettersom prosjektet har vært ferdigstilt en relativt kort stund og overlappet i begynnelsen med prosjektet Sommer på Vaterland. Det man kan se er at en rent fysisk endring av et rom i hvert fall har muligheten til å trekke interesse til rommet og dermed øke bruk på kort sikt. Når denne endringen forbedrer rommet som oppholdsrom kan man tenke seg at det kan føre til økt bruk på lang sikt også, selv om det nok ikke vil være på nivå med bruken den første tiden ettersom interessen for det nye dapper av.

Midlertidigheten av Trestykker 2020

- Har prosjektet klare mål?
- Trakk de inn riktige aktører og brukergrupper for målet?
- Forankret de prosjektet lokalt?

Trestykker 2020 hadde et mål om å “invitere inn til større og mer variert bruk av Vaterlandsparken” (Trestykker, 2020). Dette er nok et av de klareste målene blant de tre

prosjektene, men det er også ganske ambisiøst for et rent fysisk tiltak. I og med at dette var et byggeprosjekt trakk de nok inn de riktige aktørene gjennom å konsultere Bydel Gamle Oslo og Bymiljøetaten om behov og hensyn som burde tas i betraktning, og Resirkel for gjenbruksmaterial. Når det kommer til brukergrupper kom det frem i intervjuet at studentene hadde hatt noen samtaler med brukere, men det er et type prosjekt der det er vanskelig å se om de forsøkte å tiltrekke spesifikke grupper. Det er vanskelig å forankre noe lokalt gjennom fysiske grep, og forsøk kan til tider oppleves rent symbolske, men Trestykker 2020 hadde et tydelig fokus på at designet skulle være brukervennlig for de originale brukergruppene. Designuttrykket var i tillegg inspirert av parkens naturverdier og landskap.

Trestykker-konstruksjonen i Vaterlandsparken har en kontrakt ut 2020 på grunn av endring i forvalter etter jul. Konstruksjonene pleier i følge informanten å stå rundt to år, og de håper at de kan finne plass til konstruksjonen i et byrom med lignende utfordringer hvis tillatelsen for Vaterlandsparken ikke blir fornyet (Informant fra Trestykker). Prosjektets midlertidighetstype i Vaterlandsparken minner mest om den klassiske *stand in* typen, siden det ikke er noe tegn til at det vil videreføres eller inspirere fremtidige planer.

Drøfting

For å gå systematisk til verks ønsker jeg å sammenligne de tre prosjektene ut fra de fire første underproblemstillingene for så å ta for meg hovedproblemstillingen om hvilken påvirkning de tre midlertidige prosjektene utført i Vaterlandsparken hadde på uønsket atferd og inkludering/ekskludering. Jeg velger å se på den siste underproblemstillingen til slutt for å komme med noen siste tanker rundt mulighetene for inkludering gjennom midlertidighet.

Hva var konfliktene/problemene de ville løse?

De største konfliktene og problemene rundt Vaterlandsparken er et produkt av omgivelsene. De to mest åpenbare problemene er parkens status som en arena for lyssky virksomhet og marginaliserte brukergrupper som utøver avvikende oppførsel, og det at disse brukergruppens aktivitet skremmer vekk andre brukere. Sjakkplassen- og Sommer på Vaterland-prosjektene tok for seg begge disse konfliktene, mens Trestykker 2020 fokuserte på konflikten mellom parkens daglige brukere og andre potensielle brukergrupper.

Ettersom demografien i Grønland/Vaterland lenge har vært i konstant endring kan det være vanskelig å koble en stabil brukergruppe til Vaterlandsparken fordi befolkningen skiftes ut. En stor andel ressurssterke barnefamilier flytter bort når barna når skolealder, og mange av de som blir igjen blir fordi de ikke har noen annen mulighet (AFI-rapport 04, 2017). Dette kombinert med Vaterlands status som en arena for dopsalg har bidratt til at en høy andel av de unge i rusmiljøet har tilknytning til Grønland og Vaterland. Det økende problemet rundt ungdom i rusmiljøet blir tatt opp i både Sjakkplassen og Sommer på Vaterland, med litt forskjellige utgangspunkt. Sjakkplassen-prosjektet tok mest for seg ungdommene som allerede er involvert i det kriminelle miljøet, og ønsket å introdusere en brukergruppe som ville ha en kontrollerende effekt på denne gruppen. I kontrast til dette fokuserte Sommer på

Vaterland-prosjektet på å gi ungdommer fra området en møteplass med muligheter for utfoldelse og arbeidserfaring, for å unngå at de blir involvert i det belastede miljøet.

Ungdommene i kontakt med rusmiljøet i Oslo sentrum kaller Vaterland for “Gødke”, et ord som på somali betyr “hullet” eller “hulen” (Chabchoub, 2019, s. 27). Navnet Vaterland har hatt lignende negative konnotasjoner, og Sjakkplassen-prosjektets bevisste valg om å bruke “Sjakkplassen” navnet for å promotere endringen av Vaterlandsparken viser kraften bak et navn. Forsøket på å endre omdømmet til parken kan sees som et steg mot defensible space-teoriens faktor om attraktivt omdømme. Det at selve Vaterland-navnet ble sett på som en hindring for å trekke til seg nye brukere og interesse sier noe om hvor omstridt rommet er. Sommer på Vaterland lener mer inn i Vaterland-navnet, dette kan sees som et forsøk på å gi folk mer positive assosiasjoner til Vaterland. Dette vil være en lengre prosess, men vil kunne gi mer til området. Etersom det foreløpig ikke er snakk om å endre områdets navn kan det å ta avstand fra Vaterland-navnet oppleves som å ta avstand fra Vaterland. Ferdselsåren som går gjennom parken er både problematisk og trygghetsskapende, den gir jo en form for sosial kontroll når folk strømmer gjennom, men det gjør jo at man kanskje ikke får den roen til å oppholde seg der. Dette er et dilemma.

Hvem var målgruppen i disse prosjektene?

Informanten fra Bymiljøetaten beskrev Vaterlandsparken som “et rom som mange strømmer gjennom, det har så mange potensielle bruk og brukergrupper”, og dette er synlig i de tre prosjektenes rapporter. Alle tre prosjektene jeg har sett på har hatt som mål å trekke inn “nye brukergrupper”, og unngå å skyve bort de originale brukergruppene. Trestykker ønsket å invitere inn til mer bruk av parken uten at de definerer en spesifikk målgruppe, mens Sjakkplassen og Sommer på Vaterland i tillegg valgte hver sin hovedmålgruppe fra området. Sjakkplassens målgruppe var eldre menn fra området, mens Sommer på Vaterland ville trekke inn barn og ungdom. Dette er begge grupper fra området som har behov for en kostnadsfri møteplass. Samtidig som ungdommene kanskje er den gruppen som har mest behov for et sted for utfoldelse, har Vaterlandsparken et behov for brukere som kan påvirke, og ikke blir

påvirket av, avvikende oppførsel. Valget av målgruppe kan sees som en reaksjon på økningen av den yngre aldersgruppen i rusmiljøet som skjedde i forkant av Sommer på Vaterland.

Sjakkplassen var skeptiske til å trekke inn barnefamilier og unge av flere grunner. Ikke bare er de brukergrupper som har behov som er i konflikt med de originale brukernes behov, på grunn av fraflytting kan vi tenke oss at de fleste barnefamilier det vil være aktuelt å trekke inn enten ikke tilhører området eller tilhører området og unngår aktiviteten i parken. Ressurssterke barnefamilier har mye større påvirkningskraft enn de marginaliserte gruppene som opprinnelig oppholder seg i parken, og ved å introdusere denne brukergruppen vil det fungere som en ekskluderingsmekanisme. Sjakkplassens ide om å introdusere eldre menn fra området først for å utøve sosial kontroll over de utagerende brukerne, for så å ta med seg sin familie ettersom det blir mer balanse mellom gruppene, virker som en mer langsiktig strategi.

Hvem ble inkludert i medvirkningsprosessen og hva slags medvirkning ble benyttet?

Når det kommer til medvirkning hadde alle tre prosjektene sett på som case i denne oppgaven som mål å bevare de originale brukerne av plassen, noe som medfører at man burde ha involvering av brukerne for å få frem hva deres behov og bekymringer er. Av de tre prosjektene så er Trestykker det prosjektet med minst omfattende medvirkning, noe som er å forvente ettersom det er et studentprosjekt hvor byggverket er i fokus.

Type medvirkning	Sjakkplassen	Sommer på Vaterland	Trestykker 2020
Innbyggerkontroll.			
Delegert makt		Ett tilfelle	
Partnerskap	Høy grad	Lav grad	
Imøtekommende	Høy grad	Middels til Lav grad	
Konsultering	Høy grad	Høy grad	Høy grad
Informerer	Høy grad	Høy grad	
Terapi			
Manipulering			

Sommer på Vaterland og Sjakkplassen har litt forskjellige tilnærminger til medvirkning. Sjakkplassen hadde et stort fokus på medvirkning i tidligfase og på å utvikle prosjektet basert på eksisterende brukere sine behov. I tillegg involverte de brukere og de fra området rundt i selve utformingen av de fysiske endringene gjennom dugnad, for å skape en eierskapsfølelse. Sommer på Vaterlands medvirkningsprosess lener seg mer på samarbeid med lokale aktører og konsultasjon av organisasjonene som er i kontakt med de marginaliserte brukergruppene i området. I tabellene jeg lagde for å vise hvilke typer og nivåer medvirkning case-prosjektene prosess omfattet er det Sommer på Vaterland som kommer høyest i nivå av makt gitt til brukere. Dette betyr ikke nødvendigvis at Sommer på Vaterland hadde best medvirkningsprosess, siden den delegerte makten jeg fant i prosjektet var tildelt én person og ikke reflekterte den gjennomsnittlige deltakerens påvirkningskraft.

Hva var resultatene og var det noen uventede effekter?

Etter min vurdering ved bruk av Gehl architects kriterier kommer Sommer på Vaterland øverst i rangeringen av oppfyllelse se (figur 32). Dette reflekterer både det at prosjektet var det mest omfattende blant case-prosjektene, og at prosjektet har hatt mulighet til å lære og justere etter tidligere forsøk.

Figur 32: Sammenstilling av Gehl Architects kriterier for de tre prosjektene. Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Det som prosjektene har til felles med hensyn til Gehls sine kriterier er oppnåelsen av økt mulighet for komfort, og å oppholde seg i parken, med gode sittede muligheter, og elementer som gir gode møteplasser. Prosjektene tilfører også mye positivt til parken slik at de alle får tilnærmet lik skår på nytelse. Det som skiller seg mest ut er Trestykker som får dårligere oppnåelse på beskyttelse mot kriminalitet og mulighet for opphold. Det kan ha en forklaring at det var et fremmed element som prosjektet tilførte parken og at prosessen rundt ikke hadde mye deltakelse eller medvirkning fra brukerne av parken.

Gehl architects kriterier for gode byrom er her litt snevrer i sitt syn på trygghet. Det er en sterk tro på at det fysiske legger opp til trygghet og mangfold, og dette er kanskje å forvente

av et analyseverktøy som skal kunne generalisere. Det man kan se ut fra disse prosjektene er at de fysiske grepene kan oppfordre til trygghet, og til blanding av brukere, men sosiale virkemidler må til for å forankre grepene og fremme toleranse. Opplevd trygghet er ofte veldig subjektivt, og en gruppes inklusjon kan medføre en annen gruppes eksklusjon. Hvis målet er at forskjellige brukergrupper skal kunne omgås hverandre, og blandes for å oppnå sant mangfold, må et prosjekt også forsøke å øke grupperes toleranse for hverandre.

Trestykkers variasjon i form og sittemuligheter skapte mulighet til å bruke konstruksjonen som de bygde på flere måter. Det ble brukt av barn til lek og lunsjgjester kunne bruke den på flere måter. Man kan si at prosjektet bygde opp under det estetiske og nytelsen. Sjakkplassen-prosjektets bruk av navneendring som virkemiddel for å unngå stigmaet rundt Vaterlandsnavnet ble forankret av den positive mediedekningen av prosjektet, men kan også ha bidratt til denne oppmerksomheten fra media ved at navnet var mer markedsførbart.

Kan midlertidige tiltak fremme inkludering av grupper som ikke var inkludert som målgruppe når rommet først ble designet?

Det er vanskelig å vurdere om midlertidige prosjekter er mer inkluderende eller ekskluderende av natur. Det er potensielt lett for dem å bli ekskluderende fordi de gjerne er eksperimentelle og kortvarige, og derfor ikke må ta de samme hensyn som langvarige planer. Men det at man kan eksperimentere gjør også at man kan prøve nye måter å inkludere på, og satse på andre brukergrupper enn man ellers prøver å sikte mot på grunn av majoritetsbias.

Informanten fra Trestykker foreslo at midlertidigheten av deres prosjekter gav dem større spillerom for å eksperimentere og gjøre endringer for å teste effekter uten den store frykten for feiltagelser som følger mer permanente endringer. Det er vanskelig å fastslå hvilke målgrupper som lå i tankene da parken ble designet først, men det spillerommet vil i teorien kunne la en se hva som fungerer og ikke for visse målgrupper.

Midlertidighet kan bidra til inkludering gjennom å trekke interesse for å bidra til bruk, og økonomisk gevinst. Dette øker sjansen for at byrommet blir prioritert i planlegging, men kan også bli en ekskluderende faktor hvis dette leder til en gentrifiseringsprosess. Midlertidige prosjekter har større mulighet for medvirkning og samskaping på grunn av at de er mindre formelle, dette gir mindre press på både planleggere og potensielle deltakere, og derfor større åpenhet for ideer. Midlertidige prosjekter kan gi eierskapsfølelse igjen og igjen, siden brukere kan oppleve og involveres i skapelsen av prosjektet. I et område der brukere og befolkningen hyppig skiftes ut kan dette være en måte å gi innbyggerne en tilknytning til og eierskapsfølelse over et byrom.

Midlertidige tiltak kan brukes til å nedskalere byrom som er overdimensjonerte i forhold til den menneskelige skala. For eksempel kan det skapes flere mindre "rom" i et stort åpent byrom eller ved å ta tilbake offentlige rom dimensjonert for biler slik som i Bilfritt byliv-initiativet. Alle tre prosjektene hadde elementer som forsøkte å nedskalere parken som oppleves som overdimensjonert med sin Open space løsning, og den storskala infrastruktur og monumentale byggene som omringer den. Faste brukere av et byrom får bedre muligheter til å holde oversikt, både sosialt og fysisk, hvis rommet er mer avgrenset. Det gir større muligheter for å regulere atferd innad i rommet (Newman 1996, s. 17).

Hvilken påvirkning hadde midlertidige prosjekter utført i et omstridt offentlig rom, Vaterlandsparken, på avvikende atferd og inkludering/ekskludering?

Det er spesielt utfordrende å se etter effekten av spesifikke tiltak på avvikende atferd i et omstridt rom siden det er utrolig mye annet utenfor byrommet og prosjektenes tiltak som påvirker aktiviteten i rommet. Inkludering og ekskludering er lettere å få øye på med mitt datamateriale, men det er også grenser for hvor mye jeg kan forstå ut fra tolkning av tekst, observasjon, og bilder. Ideelt sett burde jeg ha intervjuet brukerne av parken, men det hadde også vært vanskelig å få inntrykk fra Sjakkplassen og Sommer på Vaterland siden disse ikke er pågående. Under denne problemstillingen ser jeg hovedsaklig på Sjakkplassen-prosjektet

opp mot Sommer på Vaterland-prosjektet, og Trestykker-prosjektet regnes her som en del av Sommer på Vaterland.

I rapporten for Sommer på Vaterland nevnes det at det i parken har oppstått en subkultur der kriminalitet er normalisert blant de opprinnelige brukergruppene (Rodeo arkitekter AS, 2019, s. 48). Disse prosjektene lykkes med å bryte opp denne normalen ved å introdusere nye brukergrupper som ser slik aktivitet som avvikende fra normalen og uønsket. Under Sjakkplassen-prosjektet opplevde de som sagt at flere blant de originale brukergruppene ble involvert i dugnaden for å skape plassen, dette førte til at de følte seg velkomne og virket som et bindeledd mellom de nye og de opprinnelige brukerne som deltok. Det kan tolkes som at Sjakkplassen-prosjektet etter denne uventede samhandlingen rettet enda mer oppmerksomhet mot det å skape en balanse mellom brukergrupper, og inkludere de marginaliserte gruppene. Dette viser muligheten for medvirkning og samskaping som følger midlertidige tiltak. Sommer på Vaterland hadde samme utgangspunkt om å invitere inn nye brukergrupper uten å forskyve de gamle. Det er viktig å se nærmere på den parallelle situasjonen som oppsto under disse prosjektene, da særlig observert i Sommer på Vaterland-prosjektet. Den aktive kjernen av parken som yret av nytt liv var i sterk kontrast til ytterkantene av parken der den lyssky aktiviteten fortsatt foregikk. De dagene jeg oppholdt meg i parken i løpet av sommeren 2020 kunne jeg observere at en overvekt av de som virket som en del av de mer marginaliserte, originale brukergruppene i hovedsak oppholdt seg i trekkene eller ved vannkanten. Det at Trestykker 2020 opplevde en negativ reaksjon fra en av de opprinnelige brukerne kan være resultat av en opphopning av frustrasjon over endringene i parken, som boblet over med introduksjonen av et nytt designelement i fremmed stil.

Reaksjonen fra original bruker som Trestykker 2020s informant forteller om viser at utelukkende fysisk forankring ikke når like godt frem, det spiller mer på symbolikk og assosiasjoner til omgivelsene enn på det som faktisk er der av mennesker. Forskjønning uten forankring kan oppleves som fremmedgjørende for de opprinnelige brukerne av et sted. Sommer på Vaterland sine fysiske grep har ikke gått uten reaksjon heller (se figur 32), men

vedlikeholdsbehovet er også å forvente i et omstridt rom som rommer utagerende brukergrupper. Prosjektet ser ut til å ha lært hvordan de kan minimere vandalisme etter tidligere år. De har latt den taggede bytteboden stå, og i skrivende stund er den ikke blitt utsatt for ytterligere synlig hærverk. Bruken av glasscontainere som gir oversikt over containerens innhold kan antas å være en erfaring fra 2018, da de hadde en lukket, neon gul, container. Oversiktligheten reduserer interessen for å bryte seg inn, siden man kan se at det ikke finnes noe av verdi. Midlertidigheten av prosjektet gjør det lettere å endre etter behov og ønske.

Figur 33: Bytteboden utsatt for mild vandalisme. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 34: Glasscontaineren gir oversikt over innholdet. Foto: Silja Björklund Einarsdóttir.

I et prosjekt i parken Superkilen, på Nørrebro i København, ble rusmisbrukere involvert for å designe området de selv bruker (Hanssen, 2021, i Schreiner, 2021). Dette prosjektet hadde lignende konflikter som Vaterlandsparken, med friksjon mellom brukergrupper og omstridte byrom. I Superkilen-prosjektet var det en aksept for at man ikke skal jage marginaliserte brukergrupper fra sted til sted, og at ikke alle grupper nødvendigvis burde oppholde seg på samme sted til samme tid. Det ligger derfor noe potensielt ekskluderende ved idealet om trygghet, fordi kriteriene for opplevd trygghet er forskjellig for ulike grupper. Newmans krav om at rom burde ha designerte soner for forskjellige aktiviteter for å unngå konflikt mellom grupper i samme rom stemmer overens med Superkilens strategi. De nedskalerende grepene brukt i prosjektene har vært fokusert på romdannelse og å forme forskjellige oppholdssoner.

Dette behovet kan være en av årsakene til at de originale brukerne ble observert i å flykte til ytterkantene av Vaterlandsparken under Sommer på Vaterland-prosjektet. Dette prosjektet var i størst grad i tråd med defensible space faktorene når det kom til fysisk utforming og romdannelse, men forskyvingen av de opprinnelige brukerne tyder på en mangel på forankring og eierskapsfølelse av prosjektet blant de marginaliserte gruppene.

En fra Parkens Grøde mente at Sjakkplassen-prosjektets metode var “en effektiv metode for å løse sosiale problemer gjennom å inkludere” (Bratseth og Gallis, 2015, s. 9), men pekte på at metoden måtte tilpasses det gitte stedet og involvere det lokale fellesskapet, de riktige gruppene, for å lykkes. Dette er i tråd med både mine kriterier for at midlertidige prosjekter skal lykkes og ideén som går igjen i denne oppgaven om at et av midlertidige prosjekters største potensiale ligger i muligheten til å involvere og medvirke på en nærere måte.

“En investering i medvirkning er en investering i et bedre byrom. Det handler om at man investerer i tidlig medvirkning, som gir et bedre byrom over tid” (Informant fra Bymiljøetaten).

Sjakkplassens dokumenter og omtaler gir uttrykk for at prosjektet lyktes med å gi de opprinnelige brukerne en følelse av eierskap over prosjektet gjennom samskaping og dialog med brukerne. De aktiviserende elementene introdusert under prosjektet ble også observert brukt sammen av brukere fra ulike grupper. Sommer på Vaterlands rapport har få tilfeller av ordet inkludering, annet enn i målet om å være inkluderende, men satte opp flere arrangement og tilbud rettet mot marginaliserte grupper og de opprinnelige brukerne. Særlig utdelingen av gratis kaffe og sveler virket populært blant disse gruppene, og parken opplevde fortsatt en blanding av grupper i sjakkcaféen og ved sjakkbrettene ute. Sommer på Vaterland sine arrangementer var åpne for alle, og parkvertene sammen med arbeidsleder passet på at brukere som skulle delta var rusfrie (Bydel Gamle Oslo, 2020, s. 4). Sommer på Vaterland har videreført de fleste av Sjakkplassen-prosjektets mest aktiviserende elementer, og sjakk har skapt en arena for grupper å møtes på tvers i begge prosjektene. På bakgrunn av dette tolker

jeg den mer synlige parallele situasjonen som oppsto i Sommer på Vaterland som et produkt av både: mangelen på den utløsende forankrende faktoren som Sjakkplassen fikk gjennom brukergruppens samskaping under dugnaden, og den generelle økningen i kriminalitet som kom etter 2016.

Whyte, Newman, Gehl og Jacobs er enige om at en av de aller viktigste forutsetningene for et trygt byrom er sosial kontroll gjennom aktivitet og variert bruk av det offentlige rommet. Dette kan påvirkes sterkt gjennom å stimulere til aktivitet i parken, gjennom fysiske og sosiale virkemidler, men det hemmes av at omgivelsene er preget av gjennomfart, lukkede fasader og lite variasjon. Hvis man ser på helheten av Vaterland så ser man de store konstruksjonene som er vanskelig å gjøre noe med, som definerer det store landskapsbildet/byrommet og dominerer over og overskygger den menneskelige skalaen. Det vil være nærmest umulig å påvirke de negative følgene av dette ved å endre kun utformingen av Vaterlandsparken, siden parken er så sterkt påvirket av omgivelsene. Utformingen av selve parken bærer preg av disse trekkene, ved at den trekker seg innover og brytes opp kun av en sterk ferdselslinje. Det er viktig å se på hvilken posisjon parken er i blant nettverket av byrom i sentrum. Midlertidighet gjør det som nevnt mulig for et byrom å endres over tid etter brukernes behov, på en måte som faktisk holder tritt med endringene i bysamfunnet. Sommer på Vaterland har denne muligheten, og i et omstridt byrom med en brukerbase i konstant endring er prosjektets strategi av en influx av forskjellige aktiviteter, og arrangementer en god måte å forsøke å nå ut til forskjellige brukere. Hyppige endringer ga nye brukere mulighet til å føle eierskap, men kan fremmedgjøre mer stabile brukergrupper også hvis det er for store endringer for ofte.

Rapportene fra både Sjakkplassen og Sommer på Vaterland forteller om en positiv effekt på avvikende atferd, og inkludering under prosjektenes aktive periode. De introduserte aktiverende elementer, som sjakk og urban dyrking, som kan samle folk på tvers av språkbarrierer, alder, og kultur. Den store forskjellen er omfang og valg av målgruppe. Sommer på Vaterland satset på å oppnå interesse og mangfold av brukere ved å ha en stor

variasjon av aktiviteter gjennom somrene, mens Sjakkplassen måtte gå grundigere inn på sine tiltak for å holde interessen. Sjakkplassens målgruppe var en gruppe som påvirket de originale brukerne positivt uten å skyve dem bort, og målet her var å oppnå en mangfoldstoleranse for andre grupper som kom etter, gjennom dette forholdet mellom målgruppen og de originale brukerne. Sommer på Vaterland sin målgruppe hadde større konflikt i behov med de originale, men autoritetsposisjonen gitt ungdommene som parkverter og støtten fra en arbeidsleder har potensiale for å øke denne gruppens opplevde trygghet av parken og dermed toleranse. Denne bemanningen av parken trekkes ut som det grepet som reduserte avvikende atferd mest, og er det som forsøkes videreført i parken resten av året også.

Konklusjon

Oppgavens formål var å se på effekten av midlertidige prosjekter i byutvikling og hvilken påvirkning de tre midlertidige prosjektene jeg valgte ut som case hadde på et omstridt offentlig rom, Vaterlandsparken, med tanke på avvikende atferd og inkludering/ekskludering.

Vaterlandsparken er som sagt kjent som et tilholdssted for marginaliserte brukergrupper der avvikende atferd er normal kost og prosjektene analysert i denne oppgaven hadde som formål å endre parkens bruk og tiltrekke nye brukergrupper. Målgruppene definert av de to prosjektene av størst omfang var brukergrupper fra området som manglet rom for utfoldelse og sosiale møteplasser. Alle tre prosjektene uttrykte i tillegg et ønske om å unngå forskyvning av originale brukere. Sjakkplassens valg av en målgruppe som ikke ville skremmes av avvikende atferd og kunne utøve sin autoritet over utagerende grupper er et godt grep for å både redusere avvikende atferd, og for å bidra til mangfoldstoleranse blant andre brukere over tid. Tilstedeværelse, i Sommer på Vaterlands tilfelle sterkt representert gjennom bemanning, og aktivitet i parken trekkes frem som de tiltakene med størst påvirkning på avvikende atferd.

Midlertidige tiltak har i disse prosjektene vist seg å være effektivt for å redusere uønsket og avvikende atferd i et belastet offentlig rom, nettopp fordi de er midlertidige, vekker interesse, og gir muligheten til å involvere brukerne. Interesse bidrar til bruk, men det må tas spesielt hensyn til originale brukergrupper hvis hensikten ikke er å forskyve disse. Midlertidige tiltak fungerer som en form for medvirkning for fremtidige tiltak, og gjør det lettere å få til en uformell medvirkning. Som tidligere nevnt kan byrom som anvender midlertidighet gi en eierskapsfølelse til nye og gamle brukere *gjentatte ganger*. Det å se noe bli skapt, eller være med på å forme det, gir en tilknytning som ellers må opparbeides over tid gjennom bruk.

Mange av problemene som oppstår rundt Vaterlandsparken har likevel ikke rot i utformingen av selve parken, men trenger seg på fra omgivelsene. Vaterlandsparken er et rom med mye friksjon til dels fordi det i Vaterlandsparken er usikkerhet rundt hvilket fellesskapshensyn som skal veie tyngst. Jeg mener at Vaterlandsparken ikke kan sees på som en nabolagspark, siden den henvender seg til hele byen. Hvis man vil at dette skal være en nabolagspark vil det være behov for å ta i bruk ekskluderingsmekanismer. Men heller enn å prøve å tvinge parken til å bli noe den ikke er, kan midlertidige tiltak brukes til å inkludere grupper fra flere fellesskapslag, slik som Sommer (og Høst og Vinter) på Vaterland forsøker gjennom sin varierte arrangement og aktivitetskalender. For fremtidige planer anbefaler jeg en større utnyttelse av parkens tilknytning til Akerselva, for å inkludere mer av parken, særlig i lys av at fremtidige planer for området legger opp til dominerende høyhusbebyggelse rundt parken.

Vedleggsliste

1. Samtykkekontrakt
2. Intervjuguide

Kildeliste

Ander, H. E. (2017) *Et ubehagelig mangfold. En studie av mangfold og inkludering som mål for Olafiagangen som offentlig rom på Grønland*. Masteroppgave. Instituttet for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Arnstein, S. R. A. (1969) Ladder of Citizen Participation, *Journal of the American Planning Association*, 35 (4), 216–224. doi:10.1080/01944366908977225

Bergkvist, J. (2020) Bydelen som forsvant, *Dagsavisen*, 21. september, Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/oslo/bydelen-som-forsvant-1.1776377>

Bratseth, K. & Gallis, H. (2015) Erfaringer fra Sjakkplassen 2015. *Nabolagshager rapport. Oslo*. Tilgjengelig fra: https://issuu.com/katjabratseth/docs/erfaringer_fra_sjakkplassen_2015
[Lest 14.08.2020]

Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, M.E., Ander, H.E., Breistrand, H., Skajaa, J. & Dalseide, A. M. (2017) *På sporet av det nye Grønland Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo*. (No. 04). Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus.

Bydel gamle Oslo. (2020) *Høst og vinter på Vaterland, september 2019- januar 2020*. Rapport Bydel Gamle Oslo.

Chabchoub J. (2019) «Unge på Oslo S» *En kartlegging av mindreårige i et ungdomsmiljø*. Oslo: Uteseksjonen

Ersdal, M. R. (2014) Allmennhetens rett. *KOTE #4*

Gehl, J. (2010) *Byer for mennesker*. København: Bogværket.

Hanssen, G.S. (2021, under utgivelse) «Medvirkningens idelandskap». Kapittel i Schreiner, K. (2021, under utgivelse) «*Forankring fryder*». Oslo: Universitetsforlaget.

Hanssen, G., Hofstad, H. & Saglie, I. (2015) *Kompakt byutvikling : muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hausenberg (2008) *Midlertidige aktiviteter som værktøj i byudvikling*. Aarhus: Hausenberg.

Tilgjengelig fra:

https://www.byplanlab.dk/plan09/www.plan09.dk/NR/rdonlyres/8FD8DB97-2465-4115-B9F4-158EBE770601/0/Midlertidige_aktiviteter_Hausenberg.pdf

Hollerud, S. M. S. (2017) *Under brua. En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland*. Oslo kommune, Velferdsetaten.

Høilund, A. (2019) Lokal ungdom fra Gamle Oslo og Grünerløkka dyrker grønnsaker og jordbær på Vaterland, *Vårt Oslo*, 30. juli. Tilgjengelig fra:

<https://vartoslo.no/amir-laukholm-anders-hoilund-arild-hermstad/lokal-ungdom-fra-gamle-oslo-og-grunerlokka-dyrker-gronnsaker-og-jordbaer-pa-vaterland/207916> [Lest 20.11.2020]

Jacobs, J. (2000) *The death and life of great American cities*. London: Pimlico

Larsen, J.L. (2007). *Politisk urbanitet: Projekter, planer, protester og Supertanker på Krøyers Plads*. Roskilde Universitet, Roskilde.

Mellingsæter H. og Buan V. (2013) Her føler oslofolk seg utrygge, *Aftenposten*, 5. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/oslo/i/4dxB6/her-foeler-oslofolk-seg-utrygge>

Melvold, E. O. (1978) Det gamle Vaterland - 1800 tallet. *St. Hallvard, nr. 4* Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.akerselvasvenner.no/wp-content/uploads/2016/09/1978-4-199-211.pdf> [Lest 09.10.2020]

Newman, O. (1996) *Creating defensible space*. Washington, DC: US Department of Housing and Urban Development, Office of Policy Development and Research,

Olsen, T., & Tveter, Ø. (2020) Uteseksjonen opplever at 12-åringer oppsøker narkomarkeder, *Aftenposten*, 3. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/oslo/i/70wdaV/alarmerende-oekning-av-mindreaarige-i-oslos-rus-miljoe-uteseksjonen-opple> [Lest 24.11.2020]

Oslo kommune (2010) *Oslo S - områdeprogram*. Oslo kommune

Oslo kommune (2020) *Programplan for områdeløft Bydel Gamle Oslo*. Oslo kommune.

Plan- og bygningsloven. *Lov 27. juni 2008 nr.71 om planlegging og byggesaksbehandling*

Rodeo arkitekter AS (2019) *Erfaringer fra «Sommer på Vaterland»* Oslo: Rodeo arkitekter AS

Schiefloe, P. M. (2011) *Mennesker og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget

Statsbygg (2011) *Kryss veileder midlertidige aktiviteter*. Oslo: Statsbygg. Tilgjengelig fra: <https://docplayer.me/860670-Veileder-midlertidige-aktiviteter-strategisk-verktoy-i-kulturplanlegging.html>

Trestykker (2020) *Trestykker 2020*. Tilgjengelig fra:

<http://www.trestykker.com/trestykker-2020-3/>

Uteseksjonen (2020) *Åpne rusmiljø i Oslo sentrum sommeren 2020*. Oslo: Uteseksjonen

Vamberg, H., van Deurs, C., Gagner, L. J., Modin, A., Bohlemark, A., & Stoustrup, J. (2014) *Bylivsundersøkelse Oslo sentrum*. Oslo: Gehl Architects.

Vaterland (u.å.) i Oslo byleksikon. Tilgjengelig fra:

<https://www.oslobyleksikon.no/side/Vaterland>

Åndsverksloven. *Lov 15. juni 2018 nr. 40 om opphavsrett til åndsverk mv.*

Figurliste.

Figur 1, s. 6. *Historisk flyfoto 1937, Vaterland. Norkart AS, 1881.no*

Figur 2, s. 6. *Historisk flyfoto 2020, Vaterland. Norkart AS, 1881.no*

Figur 3, s. 9. “*Her føler folk seg utrygge*”, kart fra *Aftenposten (Mellingsæter og Buan, 2013)*.

Figur 4, s. 10. *Samlet tall for telling gjennomført Storgata/Brugata, Vaterland, Akerselva (2007-2020) med sentrum (2007-2015) og Urtegata (2017-2020). Tabell fra: (Sommertelling 2020 side 12)*

Figur 5, s. 21. *Arnstein's Ladder of Citizen Participation (Arnstein, 1969, s. 213)*

Figur 6, s. 26. “*12 kriterier for byrom*”, *Gehl Architects (2014)*. *Illustrasjon: Maria Magnusdottir*.

Figur 7, s. 31. *Egen illustrasjon etter Larsen (2007, s. 151) metoder for midlertidighet*

Figur 8, s. 32. *Oversikt over sittemuligheter, siktlinjer og gangveier og døde fasader knyttet til Vaterlandsparken. Illustrasjon: Maria Magnusdottir*

Figur 9, s. 33. *Vaterlandsparken, sett fra Brugata mot Sonja Henies plass og Radisson Blu Plaza. Foto: Helge Høifødt*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vaterlandsparken_med_Oslo_Plaza.JPG

Figur 10, s. 33. *viser hvordan parken skrår mot Akerselva. Foto: Helge Høifødt, CC BY-SA 4.0. <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vaterlandsparken2.JPG>*

Figur 11, s. 34. *Slakk line i Vaterlandsparken. Foto: Silja Björklund Einarsdóttir*

Figur 12, s. 35. *Vaterlandsparken: Gehl Architects 12 kriterier. Illustrasjon: Maria Magnusdottir*.

Figur 13, s.36. *“Her føler folk seg utrygge”*, nærmere utsnitt av kart fra *Aftenposten* (Mellingsæter og Buan, 2013)

Figur 14, s. 39. *Sjakkplassen 2015*. Foto: Monica Løvdahl.

Figur 15, s. 42. *Dugnad og riggeworkshop for Sjakkplassen*. Foto: Monica Løvdahl.

Figur 16, s. 43. *Sjakkplassen: Gehl Architects 12 kriterier*. Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Figur 17, s. 50. *Sommer på Vaterland 2019*. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 18, s. 51. *Sommer på Vaterland 2019, gratis kaffe og slakk line*. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 19, s. 52. *Fysiske grep, Sommer på Vaterland 2018-2020*. Illustrert av Maria Magnusdottir.

Figur 20, s. 53. *Bred gangvei, sjakkgjengen. Observasjon dag 1*. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 21, s. 54. *Sommer på Vaterland: Gehl Architects 12 kriterier*. Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Figur 22, s. 56. *Nye sjakkbord 2020*. Foto: Silja Björklund Einarsdóttir.

Figur 23, s.56. *Dag 3, Trening i parken*. Foto: Maria Magnusdottir

Figur 24, s. 58. *Parkverter gjør klar gratis kaffe. Observasjon dag 2*. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 25, s. 58. *Ungdom tester sjakkbrett. Observasjon dag 3*. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 26, s. 61. *Sommer på Vaterland fra trerekken mot Brugata*. Foto: Maria Magnusdottir

Figur 27, s. 62. *Flere i trekkene enn i den sentrale plassen*. Foto: Maria Magnusdottir

Figur 28, s. 64. *Vaterlandsparken Februar 2020*. Foto: Ssu, CC BY-SA 4.0

<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>,

via Wikimedia Commons [File:Vaterlandsparken, Oslo.jpg - Wikimedia Commons](#)

Figur 29, s. 66. Trestykker 2020 konstruksjon 1. Foto: Maria Magnusdottir

Figur 30, s. 67. Trestykker 2020 konstruksjon 2. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 31, s. 69. Trestykker: Gehl Architects 12 kriterier. Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Figur 32, s. 79. Sammenstilling av Gehl Architects kriterier for de tre prosjektene.

Illustrasjon: Maria Magnusdottir.

Figur 33, s. 83. Bytteboden utsatt for mild vandalisme. Foto: Maria Magnusdottir.

Figur 34, s. 83. Glasscontaineren gir oversikt over innholdet. Foto: Silja Björklund Einarsdóttir.

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Vaterlandsparken som arena for midlertidighet»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på Vaterlandsparken som en arena for midlertidighet. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er for en masteroppgave ved By- og regionplanleggingslinjen, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Masteroppgaven er en 30 poengs oppgave som skal leveres innen 15. Desember. Formålet ved oppgaven er å se på utfordringene ved Vaterlandsparken som byrom, og hvordan midlertidige prosjekter påvirker parken.

Oppgaven vil ta for seg:

- Analyse av Vaterlandsparkens sosiale og fysiske utfordringer sett i sammenheng med beliggenhet
- Casestudier av midlertidige prosjekter, hvilken påvirkning de hadde, hva var målet, bevisste tiltak, målgruppen, uventede konsekvenser.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har fått spørsmål om å delta fordi din etat/organisasjon ble kontaktet og refererte til deg som en med kjennskap til Vaterlandsparken/området. (JUSTERES FOR HVERT INTERVJUOBJEKT)

Hva innebærer det for deg å delta?

Ved godttatt deltagelse vil vi avtale en tid for et intervju på rundt 45-60 minutter. Intervjuet vil fokusere på temaene nevnt over, og en generell intervjuguide vil bli lagt ved. Foruten din organisasjon/etat tilhørighet vil verken dine kontaktopplysninger eller andre opplysninger som vil kunne identifisere deg benyttes i prosjektet, disse vil slettes ved oppgavens godkjenning. Under intervjuet vil det benyttes lydopptak hvis dette godkjennes av deg i tillegg til notering underveis. Lydopptaket skal kun benyttes til å kunne til å gjengi ordrett det som ble sagt under intervjuet og vil også slettes ved godkjenning av oppgaven.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Kun prosjektansvarlig masterveileder og jeg vil ha tilgang kontaktinformasjonen og eventuelle lydopptak/notater fra intervjuer. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. All data vil behandles fra min bruker på NMBUs server og lagres slik at kun jeg har tilgang til datamaterialet. Deltakere skal ikke kunne gjenkjennes personlig gjennom min oppgave og vil kun assosieres med sin tilhørighet til en etat eller organisasjon.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er når oppgaven forsvares i januar/februar 2021. Etter dette vil alle opplysningene som ikke inkluderes i oppgaven bli slettet, dette inkluderer intervjunotater, eventuelle opptak og all informasjon som kan bidra til å identifisere en person.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Meg: Maria Magnusdottir, masterstudent ved NMBU, epost: maria.magnusdottir@nmbu.no , mobil: 481 03 048
- Norges miljø- og biovitenskapelige universitetet gjennom prosjektansvarlig veileder Gro Sandkjær Hanssen ved epost: groha@oslomet
- Vårt personvernombud: Hanne Pernille Gulbrandsen, mobil: 402 81 558, epost personvernombud@nmbu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Gro Sandkjær Hanssen

(Veileder)

Maria Magnusdottir

(Masterstudent)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Vaterland som arena for midlertidighet*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

- at det blir tatt lydopptak under intervjuet som vil slettes etter prosjektets slutt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide Organisasjoner og frivillige organisasjoner:

Intervjuspørsmål:

Generelle:

- Hva anser du som et godt byrom?
- Ville du sagt at Vaterlandsparken er et godt byrom?
- Hvilken tilknytning/ hvilket forhold har du til Vaterlandsparken?
- Hvordan opplever du Vaterlandsparken?
- Hva tenker du om Vaterlandsparken?
- Hva sér dere som utfordringene rundt parken?
- Hva slags grep har blitt brukt for å motvirke?
- Vaterlandsparken har blitt benyttet som arena for mange midlertidige prosjekter, hvilken effekt har dere sett av disse?
- Hvorfor midlertidige prosjekter?
- Ønskede effekter?
- Ønsker fra nærområdet?

Case:

- Hvorfor valgte du/dere Vaterlandsparken?
- Hva var målet med prosjektet?
- Hvem var målgruppen? Hadde dere en spesifikk målgruppe?

- Hvordan ville du/dere oppnå målet deres?
- Hvem identifiserte dere som faste brukere? var prosjektet rettet mot dem?
- Hva identifiserer dere som de største utfordring for parken?
- Hva så dere som parkens verdier?
- Hvilke virkemidler tok dere i bruk for å endre parken?
- Hva slags effekt så dere av deres prosjekt?
- Var det noen uventede effekter?
- Involverte dere nabolaget/bydelsfelleskapet/byfelleskapet i prosjektet?
- Kan du fortelle litt om medvirkningsprosessen
- Hvordan opplever de originale brukerne endringene?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway